247
5
K
1075. m. 16
5

ASSERTIO inclytissimi Arturij REGIS BRITANNIAE.

IOANNE LELANDO
Antiquario
autore.

Ad candidos lectores.

Delituit certè multis Arturius annis
Vera Britannorum gloria, lumen, honos.
Dispulit obscuras alacer Lelandius umbras,
Sidereum mundo restituitque iubar.
Plaudite lectores studiosa caterua diserti,
Præstitit officium candidus ille suum.
Hinc procul at fugiãt Codrino felle tumẽtes.
Ne proprio crepitent ilia rupta malo.

LONDINI. ANNO
1544.

248

h. 37 21
405

Henrico octauo

inuictiſſimo Regi Angliæ, Franciæ, ac Hiber
niæ, Fidei defenſori, Anglicæ ac Hibernicæ ec-
cleſiæ proximè à Chriſto ſupremo ca-
piti, Ioannes Lelandus Anti-
quarius. S.P.D.

ura ſemper meritò maxima eru-
ditis fuit Rex longè ſereniſſime,
ut fortia illuſtriũ uirorum facta
ſacroſanctæ poſteritati accura-
tè, ſplendidè, magnificè conſecra-
rent: ne rerum undecunq; memorabilium, cõſpicu-
um lumen craſſa ſilentij umbra aliquando obduce-
retur. Hinc Hebræi Iudam Maccabæum ma-
gnis extollunt præconijs. Hinc Homerus Græ
cus poëtarum gloria Hectora, & Achillem cõ-
mendatiſſimos orbi reliquit. Nec ſegniori uſi ſũt
Græci diligentia in exornando Alexandro bel-
latorum inuictiſſimo. Romani uerò Cæſaris fuci-
nora tantum non ad ſidera tollunt. Burgundiones
Gotthofridum Boillionenſem Saracenorum fla-
gellum ab inſigni fortitudine exquiſitè collaudũt.
Nec defuêre Britanni uiri, tum eruditione, tum

rerum

rerum cognitione præcellentes, qui Arturij nobilissimi, inuictissimiq; genus, uitam, uirtutem, felicitatem, famam denique solicita, at iusta interim diligentia, orbi testatissima reliquerint. Applausit eruditorum consensus multis iam sæculis tam celebri præstantissimorum Ducum memoriæ, & res ab eis gestas magno quidem cum studio, maiori uerò uoluptate, & admiratiõe planè maxima lectitat. Historiæ de Arturio scriptæ nota à nescio quo Gulielmo Paruo Nouoburgensi, homine, ut ego iudico, magis pio, quàm in Britannica antiquitate erudito, temerè, & præter cõmune iudicium omne, iusta est: qui cum post ducentos, & quinquaginta annos in manus Polydori Vergilij incidisset, ita in præfatione historiæ, quã de Normannis Angliæ regibus scripsit, in Arturiũ rhetoricatus, aut potius cornicatus est, ut Italũ persuasione noua, sed uiolenta, uirum alioqui probum, & eruditũ in suam pertraxerit hæresim, & pertractum, ne aliò dilaberetur, tam adamantinis arctè constrinxerit uinculis, ut illũ coegerit, ædita etiam historia, gloriam, nomenq;, si dijs placet, Arturij, tanquam solem, de medio tollere. Vnde & graue quidem iam bellum non modo à Gulielmo

mo Paruo, uerum etiã à Polydoro Galfredi Monæmuthensis manibus indictum est, hac præcipuè calũnia, quod is primus assertor gloriæ Arturij, Arturius & ipse, esse uideatur. Durũ me Hercle, & impium cum manibus decertare. Quid enim nobis cum laruis? Nennius Britannus scriptor, ut illa ferebant tempora, non ignobilis, Arturij gloriam luculẽta celebrauit oratione. Vixit enim ille tempore inclinationis Britãnici imperij: Tantum abest ut Arturius recentioris Galfredi Monæmuthensis sit inuentum, et fabula. Vt taceat Nennius, Thelieſinus uates, Merlinus Caledonius, et Melchinus antiquioris notæ homines Arturij illustrem fecêre mentionem. Certè nunquam temerè id imbibam, quod me à fide historiæ Arturij auertat: adeò uerò non magni æstimo, aut Gulielmi Parui qualemcunque opinionẽ, aut Polydori in hac parte iudicium, cuius tamen alioqui eruditionem excolo, eloquentiam adprobo, ingenium suspicio, et in bonis denique artibus autoritatem complector. Non hic de eloquentia, nõ de orationis splendore, nõ de styli perspicuitate, sed de solida fide, & historiæ ueritate agitur, qua fretus ausim audacter promũciare, neque enim est

quod

quod metuam umbras obuersantes, olim fuisse, regnasse, atque adeò in precio stetisse magno Arturium. Mentiar, nisi palam, liquidè, & manifestè testetur ingens nobilium suis temporibus scriptorum numerus Arturij originem, uitam, res longè fortissimè gestas, mortem, sepulchrũ, denique inuentionem eius reliquiarum, unamq;, & alterã, ac etiam tertiã earundem latissimè famosam translationem: Quarum quæ ultima fuit, regnante Eaducãrdo Longo Angliæ rege uictore fortunatissimo, facta est. Quo tempore stipatus magna nobilium caterua præsens Arturij ossa præsentia, reserato sepulchro, Aualoniæ uidit, & cõtrectauit, ut ex eius diplomate, cui syngraphã adfixit, luculentè apparet. Quare ut orbis uniuersus posthac intelligat quanta, & quàm præclara Arturij fama olim fuerit, non grauabor uel uniuersam eius uitam, et quid ueteres de eo senserint autores, lucido quodam ordine perscribere. Sic enim lucem obscuris, antiquitati suum decus, uacillantibus præ ignorantia iustum robur, certitudinem controuersiæ, ueritati postremò suffragium dedisse uidebor. Tu Princeps maxime, uictorq; felicissime nouo libello tuis alacriter in lucem prodeunti,

DEDICA.

deunti auſpicijs ſaue quæſo, quo munere nõ modo præſentis famam opuſculi, unà cum ſucceſſu, promouebis, augebis, ornabis, uerum etiam lætiſſimo mihi igniculos ad alia quoque non inferiora propediem ædenda excitabis. Nam & Cygnus meus tuarum encomiaſtes uirtutum ad te conuolare mirificè cupit.

Vale Regum ornamentum unicum.

NOMENCLATVRA AVTORVM
quorum testimonijs præsens utitur libellus.

Externi

Lucanus.
Iuuenalis.
Martialis.
Cornelius Tacitus.
Paulus Diaconus.
Claudius Gallus.
Ioannes Annæuillanus.
Valerius.
Boccatius.
Diuionensis.
Ponticus Virunnius.

Britannici.

Thelesinus
Ambrosius Maridunēsis.
Merlinus Caledonius.
Melchinus.
Patricius Glessoburgēsis.
Gildas Bannochorensis.
Anonymus.
Nennius.
Samuel.
Beda Girouicanus.
Asserius Menéuensis.
Gulielmus Meildunensis.
Galfridus Monęmuthēsis
Aluredus Fibroleganus.
Hēricus Venātodunēsis.
Iosephus Iscanus.
Syluester Giraldus.
Matthęus Parisius.
Ioan:chrysistoriographus
Gulielmus Parvus.
Ioannes Fiberius.
Thomas Vicanus.
Ranulphus Higedenus.
Matthæus Florilegus.
Ioannes Burgensis.
Thomas Meilorius.
Scalæchronica.
Chronica Durensia.
Chronica Glessoburgēsia
Chronica Persorana,

Assertio incompara

BILIS ARTVRII:

autore Ioanne Lelando

Antiquario

ERCVLEM ex Alcmena adulterio Iouis fuisse natum, magno scriptorum Græcorum, & Latinorum consensu liquet. Qualis verò quantusq; olim fuerit, arbitror vel mediocriter eruditis notius esse, quàm vt in præsentia vlla prorsus egeat insinuatione. Fuerunt & alij complures ex adulterio geniti, vt ex veteri abundè constat historia, quorum virtus domi, militiæq; eximiè claruit. Inter quos & noster Arturius Britanniæ ornamentum maximum, & sui seculi miraculum vnicum efflоruit. Liceat mihi igitur cum bona gratia Gulielmi Parui, atq; adeò eius fortissimi Succenturionis Polydori Arturium conterraneum meum vel iustis prosequi laudibus: & eadem opera Britanicæ historiæ à Galfredo Monæmuthensi viro non omnino inerudito, quicquid aliàs calumnientur scioli antiquitatis ignari, interpretatæ præsidio inniti firmo, potius quàm externorũ ficulneo. Fa-

Galfredus Monemuthensis.

bulis verò, quæ in Arturij historiam inrepserunt, non magis applaudo quàm Polydorus censor. At vt perterritus alicuius vel senio, vel eloquentia, vel autoritate demum veritatis partes vecors, atque idem desertor indefensas relinquam, committam planè nunquã. Aliò me æquum, honestum, famæ ratio, hinc & amor patriæ iustus, ac ipsa veritas, qua nil mihi charius vna, perducunt. Sed neque bellum cum doctis mihi suscipiendum puto. Liberum interim per rationem erit, patriæ, & veri maximè partes diligentia summa, industria expedita, labore alacri, consilio prompto, iudicio acri, denique modis omnibus erectissimas facere. Aggrediar igitur, candidorum lectorum beneuolentia, humanitate, ac gratia fretus, Arturij originem ab ouo aliquanto accuratius reperere.

Est locus Abrini sinuoso littore ponti
Rupe situs media, refluus quem circuit æstus.
Fulminat hic latè turrito vertice castrum
Nomine Tindagium veteres dixere Corini.

Constans fama est per ora multorum tradita, & scriptis confirmata etiam eruditorũ, Gorloiden Coriniæ regulum hîc sedem habuisse sibi, suisq;. Erat ei Igerna vxor fœmina formæ planè venustissimę, at pudicitiæ improbatæ. Huc sepiuscùlè recreandi animi gratia Vtherius rex Britannorum cognomine Pendraco, à serpentina, vt ego arbitror, prudentia sic dictus, cuius & Gorlois beneficiarius erat, diuertebat.

Architrenius libro, si rectè computo, quinto hæc scribit.

Hoc trifido mundum Corinei posterа sole
Irradiat pubes, quartiq; puerpera Phœbi

Pullulat

Pullulat Arturum, facie dum falsus adulter
Tintagol inrumpit, nec amoris Pendragon æstum
Vincit, & omnificas Merlini consulit artes,
Mentiturq; ducis habitus, & rege latenti,
Induit absentis præsentia Gorlois ora.

Consuetudo, familiaritas, conuictus amori igniculos subministrabant. Et quoniam, vt inquit poeta quidam. Lis est cum forma magna pudicitiæ: euicit libido continentiam. Vnde & postea Arturius, vna cum Anna virgine egregia genitus est. Illud non est omittendum quod refert Hector Boethius. Vtherium videlicet Gorloiden tandem ob Nathaleodem regulum contra Saxones pugnantem ab eo derelictum è medio tulisse, vel potius, vt Igerna liberius potiretur. Nomen vero Arturiorum Romanis nobile, iuxta ac familiare vel hinc fuisse dinoscitur quod Iuuenalis Poeta hæc Satyra. 3. scribat:. Cedamus patria, viuant Arturius istic. Et Catulus. Samuel scriptor Britannicus Arcturium per Cappa pingit ad vrsam alludens, vt à Græco fonte etymon trahat. Non hîc aut vitio, aut conuitio esse debet Arturio, quòd pater adulter filium ad fortitudinem, felicitatem, & triumphos genitum reliquerit: quando per eum non stetit, quo minus à legitimo nasceretur coniugio. Neque vsque adeò refert quo parente quis procedat, modo is in virum aliquando fortem, probumq; euadat.

Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.

Immensum quantum accreuit puer uirtuti, & iam pater qui viribus, consilio, iudicio quoque non sine gloria floruerat diem vitæ obijt Verolamij, destinata ante

imperij dignitate filio notho, quod legitimũ non haberet.

Corona Arturij.

BRitannica adfirmat historia Arturium insulis regni decimo quinto ętatis suæ anno initiatũ fuisse à Dubritio vrbis Legionum episcopo. Ioannes Aureæ scriptor historiæ videtur octodecim adnumerare annos Arturio regiam sedem conscendenti. Scalæchronica, cuius libri, vt cõiectura ducor, quidam Graius autor fuit, aiunt Arturium coronæ insignia Ventæ accepisse. Pictorum & Scottorum duo reguli Lotho, cui Anna soror Aurelij Ambrosij regis Britannorum nupserat, & Conranus cui Ada soror Annæ coniunx data fuerat, cœperunt tam lætis Arturij successibus inuidere: nam vterque, sed præcipue Lotho, ad Britanniæ imperium aspirabat. Hinc factum postea vt ille, adiuncto sibi Osca, alias Occa homine impurissimo, bellum Arturio intulerit. Tandem ad manus peruentũ est, victusq; Pictus peioreis partes tulit, partim Hoeli inuictissimi præsidio, qui tunc ducem ibi agebat. Libellus de imperio Britannorum, & Anglorum ij Scottos beneficiarios adfirmat hanc victoriam Eboraci ab Hoelo partam! vtq; deuictis Scottis antiquas sedes precibus motus Arturius reliquerit sub Augusello suo, quem eis regulum præfecit. Nec sors melior Saxones excepit, interfecto Colgrino duce, Baldrico autem, & Cheldrico fugientibus. Victoriam secuta est concordia. Lotho se Britanno dedidit. Mordredus, & Gallo-

ambie

simus filij Lothonis ex Anna, fauorem Arturij miris ambiebant modis, & tandem familiares illi facti sunt. Duxerat interea Arturius Guenheram Cadori Corinensis alumnam rarae, formae foeminam. Deinde & Saxones bellis cruentissimis contudit.

Duodecim bella ab Arturio gesta.

Ennius Britānus bonae, & antiquae fidei scriptor inter alios multos luculentissimam eius bellorum mentionem facit; cuius verba quanuis librariorum incuria, & temporis iniuria aliquantulū luxata sint, tamen, quia ad rem praesentem plurimum faciunt, & venerandam quandam secum adferunt antiquitatem, lubet hic apponere, & suo ordine. Arturius pugnauit contra illos, videlicet Saxones, cum regulis Britonum: Sed ipse Dux erat. Primum bellum fuit in ostio fluminis Glein, alias Gledy. Secundum, tertium, quartum, & quintū super aliud flumen quod vocatur Dugles, quod est in regione Linueis. Sextū super flumen quod vocatur Bassas. Septimum fuit in sylua Caledonis, id est Catcoit celidon. Octauum in castello Guinion. Nonum bellum gestum est in vrbe Legionis. Decimū in littore quod vocatur Traitheurith, alias Rhydhwyd. Vndecimum in monte, qui dicitur Agned cathregonion. Duodecimum in monte Badonis in quo multi corruerūt vno impetu Arturij. Hactenus Nennius Ioannes aureae scriptor historiae haec eadem de bellis duodecim aduersus Saxones comprobat. Aluredus etiam Fibroleganus histo-

ricus similia narrat. Atque adeò hæc sunt Hĕrici Venantodunensis verba. 2. historiæ suæ libro. Arturius belliger illis temporibus Dux militum, & regulorum Britāniæ contra Saxones fortissimè pugnabat. Duodecies dux belli fuit: duodecies victor. Et ibidem. Hæc autem bella, & loca bellorum narrat quidam historiographus. Videtur hîc Venantodunensis incidisse in Nennij historiolam, cuius nomen exemplari, vt videtur, non erat adscriptum. Hinc silentium illud. Neque erat libellus ille id tẽporis in manibus frequẽs, & nostra hac ætate planè rarissimus. Tantum tria eius exemplaria me vidisse memini. Ioannes Rhesus antiquitatis amator, atque idem sedulus illustrator habet libellum Gildè titulo inscriptum, qui quantum ego, ex eius oratione colligo, non Gildam, sed Nennium parentem habuit. Elenchus bibliothecæ Bellici monasterij Gildæ historiam inter suos numerabat thesauros. Sedulò quæsitus à me liber, at nõ inuentus tamẽ. Fama prędicabat exemplar Brecheniacũ translatum fuisse. Hæc obiter inserui. Nunc repetenda bella. Scriptor non inelegans vitæ D. Dubritij archiepiscopi vrbis Legionum talia commemorat. Perempto tandem per venenum Aurelio rege, & regnante paucis annis Vthero eius fratre, Arturius filiuq eius, ope Dubritij successit: qui Saxones audacter pluribus prælijs aggressus est, nec tamen illos à regno funditus extirpare potuit. Subiugauerant enim sibi Saxones totam partem insulę, quæ ab Humbro flumine vsq ad Cattenessinum æquor protenditur. Ea propter conuocatis regni primatibus, quid potissimum cõtra paganorum Saxonum irruptionem faceret, cõsuluit. Com-

munt tandem consilio mittit ad Armoricam, id est minorem Britanniam ad Hoelum regem nuncios, qui ei calamitatem Britanniæ notam facerent. Qui cum quindecim millibus armatorum Britanniam ueniens ab Arturio, & D. Dubritio honorificè susceptus ad vrbem Lindocollinum à Saxonibus obsessam proficiscẽtes, commisso bello, sex millia Saxonum vel submersi, vel telis percussi perierunt. Cæteri uerò ad nemus Caledonis fugientes à Britannis obsessi ad deditionem coacti sunt: & susceptis obsidibus de tributo annuatim soluendo cum solis nauibus eos patriam repetere permisit. Elapso paruo deinde tempore, peractæ pactionis Saxones puduit, & viribus reparatis fœdus suum irritum fecerunt, vrbemq; Badonis obsidione vallant, quæ nunc Bathonia dicitur: quo audito Arturius congregato exercitu, conspectis hostiũ castris, sic alloquitur. Quoniam impijssimi Saxones fidem mihi obseruare dedignantur, ego fidẽ Deo meo seruans sanguinem ciuium meorum vlcisci conabor. Proditores ergo istos viriliter aggrediamur, quos procul dubio, suffragante Christo, cum votiuo triumpho deuincemus: Et irruens in Saxonum cuneos adiutus Dubritij precibus multa milia prosternendo victoriam obtinuit, & paucos, qui stragem aufugerant, ad deditionem coegit. Boccatius in libro de stagnis, & paludibus sic scribit, Murais stagnum est Arturij Britonum regis victoria clarũ. Aiunt enim Scottos, Pictos, & Hibernienses ab eodem in stagno obsessos, in deditionem coactos. Idem libro octauo de viris illustribus illustrem Arturij facit mentionem, religione quadam ductus, ne tantum, talemq; virum ingrato

grato præteriret silentio. Neq; hîc à nostro alienta instituto sunt, quæ in chronicis cuiusdam Diuionensis comparent. Cerdicius cum Arturio cõfligens sæpius, si vno mense vinceretur, in alio mense acrior surrexit ad pugnam. Tandem Arturius tædio fatigatus post duodecimum annum aduentus Cerdicij, fidelitate sibi iurata, dedit ei Auoniã meridianã, & Somariam, quã partem vocauit Cerditius Vísisaxoniam. Gulielmus à Meíldulphi curia scriptor tum elegans, tum eruditus, & quod in historia primum fidelíssimus, hæc de Arturio primo de regibus Britannicis libro infert. Et iam tum profectò pessum issent, Britannos intelligit, nisi Ambrosius solus Romanorũ superstes, qui post Vortigernum monarcha fuit, regni intumescentes barbaros eximia bellicosi Arturij opera pressisset. Huc etiam pertinere videntur hæc, quæ in Gildæ Britanni fragmentis ad hunc leguntur modum. Vires capessunt Britanni victores prouocantes ad prælium, quibus victoria, Domino annuente, ex voto cessit. Ex eo tempore nunc ciues, nunc hostes vincebãt, vt in ísta gente experiretur Dominus solito more præsentem Israhelem, vtrũ eum díligat, an non, vsq; ad annum obsessionis Badonici montis, nouíssimèq; fermè de furciferis non minimæ stragis, qui & meæ natiuitatis est. Hęc ille. Ecce adest calumniator, & feroculus á me rationem exigit, cur Gildas Arturij, si tum fuit, hîc non meminerit. Ad hæc respondeo me inferius de Gilda dicturum. Interea meminerit aduersarius Gildam tempore Badonici belli infantulum fuísse: quo nomine, & eius res gestæ, aut non ab eo, aut leuiter admodum intellectæ. Gulielmus à Meíldulphi

curia

curia paulò superius ita honorificè contulit Arturio testimonium, vt parum abfuerit, quin, si non superiorem, æqualem cum Ambrosio statuerit. Nennius uerò non malæ fidei autor tantum præstitit in gratiã Aurelij Ambrosij, quantum Gildas in Arturij: nempe vt illius omisso nomine, huic, & merito decus omne Badonici belli integrè attribuat. Sed neque hi soli hoc præstant. Numerus est bonorum autorum, qui idem autoritate quadam iusta cõfirmant: Nisi interim tam iniquus sit censor, vt nihil admittat, quantumuis fidele, quod non spiret Ciceronianum, aut Liuianũ, cum ipse potius interim spiret nescio quid Aemilianum, id quod mihi non displicebit, vbi eum hoc ingenuè fateri intellexero. Interea recitabo Ioannis, qui auream scripsit historiam, de Arturio testimoniũ. Hoc annó decimo Cerdicij regis Visisaxonum surrexit apud Britones Arturius helliger.

Arturij in Gallos expeditio.

BRitannicæ historiæ liber sextus fusè loquitur de rebus ab Arturio in Gallia gestis; quam non ante petijt, quàm maturo, vt tum quidem videbatur, consilio Britanniæ immunitati prospexerat. Erat ei nepos quidam Mordredus nomine, filius Lothonis Pictorum regis, & Annæ sororis Aurelij Ambrosij regis Britanniæ. Huic, quia ei sanguine, & familiaritate fuerat coniunctissimus, omne regnũ suum, vna cum Guenhera suauissima cõiuge concredidit. Erat enim Mordredus

C nullo

dredus fortitudinis nomine commendatissimus, tum præterea ingenio acri, & gerendis rebu expedito: quas virtutes, nisi libidine dominandi flagrantissima, sed interim princ oiò ob metum tacita, & adulterij nota obscurasset, meritò quidem inter clarissimos viros numerandus esset. Iam Galliam Arturius inuaserat, & debellatis regulis virtutis suæ specimen vel illustre ostenderat. Ecce adfuit tyrannus immanis, truculentus, ferox, qui Helenam neptem Hoeli Armoricani raptam, & ex Britānia abductam, ad littus Gallicum vitiauerat, vnde & obijt. Non tulit Arturius tā insignem Helenæ factam contumeliam, & statim tyranni iugulum petijt, ac mōstrum ingens, horrendūq; è medio sustulit. Nec multo post ab Hoelo erectus Helenæ sacer tumulus in insula qua perijt, & Tumba Helenæ loco nomen aptè inditum, quod vel hodie seruat, Chronica Diuionensis scriptoris magna Arturium laude in Gallia militantem huiusmodi verbis attollunt. Arturius per nouem annos Galliam sibi subiugauit, commisso regno, & regina sua Mordredo nepoti suo. Ille verò regnare appetens, sed solum Cerdicium timens dedit ei vt sibi faueret septem alias prouincias Sudosaxoniam, Sudorheiam, Berrochiā, Vilugiam, Duriam, Deuoniam, & Coriniam. Cerdicius autem his consentiens suas prouincias accitis Anglis instaurauit, & coronatus est more gentili apud Wintoniam. Mordredus verò super Britones apud Londonium. Et ita Cerdicius cum regnasset tribus annis obijt, manente ad huc Arturio in Gallijs. Cui successit Kinrichus, cuius anno septimo Arturius redijt. Hactenus è chronicis. Habent, quæ modo citaui, non

solum

ſolum ſuam antiquitatem, verum etiam fidem, & ſeriem quadam hiſtoriæ conſonant. Vtq; triumphis Arturij de Gallis aliquanto indulgentius faueam multa præterea ſunt, quæ ego ſtudio planè quodã omitto. Illud tamen tanquam in tranſcurſu attingendum eſt, conſtare ex inſcriptione ſigilli Arturij magni, de qua nos ſuo loco accuratè dicemus, eum aliquando Gallici cognomento inſignitum fuiſſe. Neq; enim hoc ſine luculenta vnquam factum cauſa. Nam de ſigilli & antiquitate, & cognitione vel certiſsima, adeò planè non dubito, vt certè confidam, adſint modo iudices candidi, & veterum monumentorum gnari, cõſpicuis probaturum me rationibus genuinum eſſe illud, & ab archetypo profectum, Quin hæc rectius ſuo loco. Tantum in præſentia adijciam Valerium quẽdam triginta regnorum ab Arturio deuictorũ meminiſſe. Nam eo ſeculò ingens regulorum turba inſulas, vna cum Gallia, & Germania ſub ditione tenebant.

Pugiles Arturio familiares.

EXpectaret hic forſitan aliquis, vt & Arturij contra Romanus victorias, quarum & Britannica meminit hiſtoria, tuba magna perſonarem. Hiſtorici in hac parte certant, & ad huc ſub iudice lis eſt. Ego verò temerè nihil pronunciabo: quandoquidem manifeſtiſsimè conſtat, obſcura, & abſurda inrepſiſſe in Arturij hiſtoriam: id quod à curioſis facile deprehenditur. At hæc non ſatis quidem iuſta cauſa eſt, ut

quis historiam aliàs luculentam, & veram negligat abijciat, proterat. Quanto rectius, abiectis nugis, resectis anilibus fabulis, & auctarijs in speciem vero magnificis, at nihil ad fidem pertinentibus, demptis, quæ ex autoritate consonantia sunt legere, discutere, conseruare. Nam quod longo iam tempore à doctis receptum magno consensu est: non debet momento tẽporis quocunq; oblatráte, vna cum fide è medio tolli. Aliter in tanto hactenus non stetisset honore historia. Ergo quia maioris operis est, quàm in præsentia agimus, exquisitè, curiosè, & ad unguem facta Arturij omnia excutere, omittamus tantisper Romanos, & familiares illius calamo illustremus. Hoelus Armoricæ regulus in hoc celebri nobilium choro proximum à primo locum iure quodam suo poscit, de cuius in Britanniã aduentu, & virtute bellica superius in titulo de bellis ab Arturio gestis scripsimus. Huc accedũt Mordredus, & Gallouinus germani fratres Arturio sanguine, & consuetudine coniuncti: quorum ille tandem veluti perfidus, atque idem desertor nunquam satis vituperandus, vt de nota adulterij nihil loquar, occisus est bello, Hectore parum vero teste, Abrino, at, vt ego cum iudicio colligo, rectius Alaunico. Hic autem perpetuò sui similis, fidelissimam operam præstitit cũ bellis externis omnibus, tum præcipuè in Dorensi cõflictu, sub reditum Arturij ex Gallia in Britanniam, qui illi contra Mordredum supremus fuit. Melchinus vates Britannicus Gallouini celebrat nomen. Idem facit Ioannes Annæuillanus in suo Architrenio, nõ ineleganti operè, his versibus.

Et Vualganus ego, qui nil reminiscor auara.

Illoculasse

Illoculasse manu: non hæc mea fulgurat auro,
Sed gladio dextra: recipit quo spargat, & enses,
Non loculos stringit: Nec opes in carcere miles
Degener, & cupide cumulato rusticus ære.
Et me bella vocant: & tua forsitan vrget
Sollicitudo. Vale. Historia quoq; Arturij fabulosa quidẽ illa, quæ vulgo vernacula lingua scripta circũfertur, adfirmat Gallouinũ Dori in sacello quodã sepultũ fuisse. Qua parte qualiscunque liber, adeò nõ omnino fallit, vt idẽ Scalæchronicon apertè referat: & castella ni eius ossa penè Gigantea etiam nunc miraculi ostentent loco. Quodq; olim tempore Lucij Magni sacellũ in Durensi castro, prædicantibus Fugatio, & Damiano Britannis euangelium, Seruatori Christo optimo maximo positum sit, ex eiusdem urbis annalibus uenerandam antiquitatis præ se ferẽtibus imaginem, liquidò apparet. Vt sit receptissimum, iuxta ac verissimũ quod supra de Gallouini & cæde, & sepultura intuli: non tamen per me stabit, vt Gulielmi à Meldulphi curia iudicium de morte, & sepultura Gallouini, numquã satis à fortitudine collaudati, aut intercidat, aut emoriatur. Quare operæ pretium duco illius verba ex tertio libro de regibus Anglicis hîc apponere, vt hinc prudens lector, veluti ad Lydium lapidem veri fulgorem genuinum ab adulterino curiosè excutiat. Tũc in prouincia wallíarum, quæ Rossia vocatur inuentum est waluuini sepulchrum, qui fuit haud degener Arturij ex sorore nepos. Regnauit in ea parte Britanniæ, quę ad huc waluuithia vocatur miles virtute nominatissimus, sed à fratre, & nepote Hengisti, de quibus in primo libro dixi, regno expulsus, prius multo eorum de-

 trimento

trimento exilium compensans suum: communicanda merito laudi auunculi, quòd ruentis patriæ casum plures annos distulerit. Sed Arturij sepulchrum nusquã visitur, vnde antiquitas Nęniarum ad huc eum venturum fabulatur. Cæterum alterius bustum, vt præmissi tempore Gulielmi primi regis Angliæ repertum est super oram maris quatuordecim pedes longum, vbi a quibusdã, vt asseritur, ab hostibus vulneratus, & naufragio eiectus: à quibusdam dicitur à ciuibus in publico epulo interfectus. Sic Meildunensis de Gallouino. Ego vero si mihi liceret tyroni cum Meildunensi veterano ad dandos repellendosq; ictus exercitatissimo his telis cominus cum eo periculum virium facerem. Non est verisimile homines giganteæ altitudinis, vt ex sepulchro quatuordecim pedes longo colligo, fuisse sęculo Gallouiniano. Quare, mea quidem sententia, credibile magis sepulchrum alicuius gigãtis indigenę fuisse. Nanq; taleis Albionem primum incoluisse, & externorũ, & nostrorum scriptorum autoritate constat. Quorum vnius, Iosephi scilicet Domnoniensis Britanni poetæ omnibus numeris elegantissimi fidẽ secutus, desumptis his paucis versibus ex eius Antiocheide opere immortali, testimonio breuitatis studio vtar.

Josephus Iscanus.

His Brutus auito.
Sanguine Troianus Latijs egressus ab oris
Post varios casus consedit finibus, orbem
Fatalem nactus, debellatorq; gigantum,
Et terræ victor nomen dedit.

Architrenius libro sexto de gigantibus Albionicis hæc refert.

Hos.

Hos auidum belli Corineus robur auerno
Præcipites misit: cubitis ter quatruor altum
Gogmagog Herculea sus pendit in aere lucta,
Anthæumq; suum scopulo detrusit in æquor.
Nec me fugit castellum olim fuisse nomine Gallouinũ in littore, de quo supra Meildunensis, cuius vel ad huc vestigia comparent. Sed illud non fuit sedes gigantis, vt neq; forsan Gallouini Arturiani, sed recentioris alicuius subreguli eiusdem nominis. Quod autem refert de sepulchro Arturij eo tempore verissimum est. Nemo homo vnquam curiosius illo excusserat omnes bibliothecæ Glesloburgensis thesauros. Hoc tantum hîc defuit ei ad cognitionem, quod Arturij sepulchrũ ignorauerit moriens circa primos annos Henrici secundi regis Angliæ, cum sepulchrum postea inuentum sit principio imperij Richardi Leonij. Quin in gratiam de qua nec adhuc apertè excidi redeo cũ Gulielmo Meildunensi, per quem, virum suo sęculo in omni genere bonarum literarum planè eruditissimum, & in eruenda antiquitate ingenio, diligentia, cura singularem, fateor, & quidem ingenuè me in cognitione antiquitatis frequenter adiutum fuisse. Candoris planè est agnoscere per quem profeceris. Lubet hic ad coronidem addere notationem, quam ipse ex lingua Britannica collígo, nominis Gallouini. walle Gallum significat. Guin albuin, perinde ac si quis hoc vocabulo virum bellum, elegantem, & forma conspicuũ designaret, nisi quis rectius putet à Saxonica barbarie originem sumpsisse. waulwine Gallus amicus, vt Leofwine charus amicus. Aldwine vetus amicus. Instat Augustellus de quo pauca superius, qui in tam flagrãti apud

ti apud Arturium gratia fuit, vt meritò Scottis regulus beneficiarius præfectus sit. Retulit ille par pari. Accitus inter alios multos principes, vt se Arturio comitẽ in expeditione Gallica præstaret, adeò iniunctã sibi prouinciam non recusauit, vt magno virtutis exemplo sibi ædito, maius multo in Rutupino littore domum rediens, bello ciuili Mordredo victo, & fugato ipse inter arma cadens, sanguine, & vita exhiberet, vt testis minimè malus est autor Scalæchronicorum, vti ego arbitror, Graius. Et quoniam de euocatione principum Arturio audientium superius verba fecimus, iuuat hîc significare multas, & celebres ab eo fuisse indictas. At illa omnium celeberrima, quæ in Isca, alias vrbe Legionum enituit, quo tempore ad arma in Gallos conclamatũ est. Quid musis cum Marte? profectò aut parum, aut nihil. Si iusta esset tamen inter eos consuetudo exorarent Martem vt sua causa magnas, meritò gratias agerent Arturio, qui mystarum chorum eruditum in Legionum vrbe, si vera referunt Galfredus, Ioannes Burgensis, & Rossus Verouicensis, aut restaurauit, aut instituit. Hoc interim constat ex Anonymi historia Amphibalum, Iulium, & Aarona martyres Christum, atque adeo literas in vrbe Legionum coluisse, à quibus & alios easdem per manus accepisse credibile est. Est in Archiuis etiam Grantæ Giruiorum tabula diplomatis ab Arturio aliquando erogati in gratiam studiosorum. Fidem tamen facti nõ dum satis excussi. Iderus olim cultor Arturianæ aulæ maximus ad pugilum numerum accedit. Hic Arturio sanguine coniunctus virtutis fortia exempla multa exhibuit & lateri Principis sui perpetuò adhæsit, ac demũ,

nescio

nescio quo casu, moriens maximum sui desiderij Arturio reliquit, qui & eius solicitè funus Avalonię curauit. Legi Glessoburgi libellum de antiquitate eiusdem, à monacho quodam illius loci diligentissimè collectũ, in quo de officijs Arturij erga hunc mortuũ, & munificentia eiusdem ob cognati causam in Eremitas monachos ibidem incolentes, multa explicat. Appendebat nuper tabula columnę Glessoburgensis ecclesiæ, quæ Iderum inter patronos, & restauratores Glessoburgensis ecclesiæ numerabat. Lancelotus fama notissimus locum inter Pugiles vel clarissimos sibi dari postulat: cui ego voto facile annuo, hoc in eius dicturus præconium, quòd insigni quodam candore erga Arturium adfectus sit. Virtus eius abundè enituit eo prælio, quod inter Mordredum proditorem, & Arturium gestum est. Superfuit verò pugnæ, & vt semel, atque iterum legi transtulit Guenheræ, à morte Arturij velatæ, corpus ab Ambrosij curia ad Glessoburgum. Cęterum Giraldus vno, aut altero loco videtur integrè eius sepulturam, vt in Speculo ecclesiastico, & in opere de Institutione Principis, Glessoburgo attribuere. Quanquam magis mihi arridet, vt primum Ambrosiæ tumulum acceperit. Caradocus nobilæ virtutis bellĕæ nomen Gallicana expeditione Arturium secutus est, & domum rediens in ora Rutupina bello vt videtur ciuili interfectus est. Annales Durensis portus opus antiquitatem redolens meminêre Carodoci, Castellani ibidem vel hodie Caradoci memoriam refricant iactãtes penes se esse nescio quas eius exuuias. Nec sic contenti Arturij aulam, & Guenheræ cubiculum deprædicant. Iam illustrium bellato-

rum Arturianæ turmæ numerus se ingerit: sed ego, modo id fiat sine eorum offensa, quia præstantissimos tantum nominandos, & collaudãdos suscepi, reliquos, laudatos alioqui, prę terire studij, ac postremum adiungere Cadorum Corinianum illum. Is fuit de nobilissimo stemmate regum Britãniæ, & genti ad Corinum promontorium imperabat. Titulorum sui Principis defensor sanè acerrimus fuit, perpetuamq; necessitudinem cum Britannis continenţs habuit. Postremum moriens filium reliquit Constantinum, qui mortuo Arturio Britanniæ præficitur. Is ne Mordredi proditoris filij alumni, et nepotes Gallouini aliquando, paternum imitati exemplum, regno aspirarent, gladio iugulandos curauit. Factum verò aut hoc, aut simile narrat Gildas Britannus his verbis. Cuius tam nefandi piaculi non ignarus est immundæ leenæ Damoniæ tyrannicus catulus Constantinus, qui hoc anno post horribile iuramenti sacramentum, quo se deiunxit, nequaq; dolos ciuibus Deo primum, iureque iurando sãctorum demũ choris, & genitrice comitantibus, factu rum, in duarum venerãdis matrum sinibus, ecclesiæq; carnalis sub sancto abbate Amphibalo latera regiorũ tenerrima puerorum, vel præcordia crudeliter durum, totidemq; nutritorum, inter ipsa, vt dixi sacrosancta altaria nefando ense, hastaq; pro dentibus lacerauit, quorum brachia nequaquam armis, quæ nullus penè hominũ fortius hoc eis tempore tractabat, sed Deo, altariq; portenta in die iudicij ad tuæ ciuitatis portas Christe veneranda patientiæ, ac fidei suæ vexilla supendent. Hactenus de pugilibus.

Gildas Britan. fo. 24. ed. Gildæ habet Damonia

Orbicularis Arturij mensa.

NVnc locus est peroportunus pauca sed electa, splendida, denique magnifica de orbiculari mensa, & epulis Arturij in medium adferre. Non hæc patebat omnibus nobilibus, sed illis tantum,

Lucida quos ardens euexit ad æthera virtus,
Virtus sola virens nullis moritura diebus.

Hanc vt ferunt pompam frequentiusculè celebrauit præcipuè verò in vrbe Legionum, quem locum insigniter coluit. Idem fecit Ventæ Simenorum, & Camaleti Murotrigum. Vulgus scriptorum indoctum illud arbitratur Ventam alio nomine Camaletū dici. Quin vulgi iudicium non moror. Fama publica Murotrigum radices Camaletici montis incolentium prædicat, attollit, cantitat nomen Arturij incolæ aliquando castri, quod idem olim, & magnificentissimum, & munitissimum, atque in æditissima specula, vbi mons cō surgit, situm est. Dij boni quantum hîc profundissimarum fossarum? Quot hîc egestæ terræ valla? Quæ demum præcipitia? Atque vt paucis finiā, videtur mihi quidem esse & artis, & naturæ miraculum.

At seges est vbi Troia fuit stabulantur in vrbe,
Et fossis pecudes altis, vallóque tumenti,
Taxus, & astutæ posuêre cubilia vulpes.

Atque hæc quidem humanarum vicissitudo rerū est. Hanc calamitatem hinc Iscalis vrbs antiqua: hinc Clarus fons frequens emporium mœstis inspiciunt oculis, lachrimisque indulgent. Incolæ interea loci solum a-

ratro vertunt,& annis ſingulis numiſmata aurea, argentea,ærea Romanorum imagines tantum non viuas exprimentia, quærentes inueniunt, ex quibus & ego pauca dono ab eis accepi. Franciſcus Haſtingius Comes Venantodunenſis nobilium iuuenum regiæ Britannicæ ornamentum egregium,& alumnus olim in bonis literis meus Camaleti rudera una cum latifundijs vicinis, vt pote hæres Piperellorum, Boterellorũ, & Hungrefordorum poſsidet. Ioannes Annęuillanus in Architrenio ſphæricam pro dignitate ſua collaudat menſam. Idem facit & Volateranus libro tertio Geographie his verbis. Domi quoq; luculentus menſa inter proceres vtebatur rotunda, ne quod his diſcrimen ex ambitione foret. Ventæ Simenorum in caſtro fama notiſsimo appendet muro aulæ regiæ mẽſa, quam & rotundam a maiſtate Arturiana vocant. Quid? qđ nec memoria, nec ſocietas Orbicularis chori recẽtioribus ſęculis ex animis nobiliũ, excidit. Eaduardus Longus, vt fama refert, Orbicularẽ illã ſocietatẽ plurimi fecit, fabricata in eos vſus, ſi credere dignũ eſt, tabula ſphęrica,& tripodibus ex auro ſolido. Sunt qui ſcribant Mortimarium quendam hos theſauros decoxiſſe. Illud interim certiſsimum ex hiſtoria Thomæ Vicanij, Rogerum Mortimarium, celebraſſe cõuiuiũ maximum Keneluorti, quo pugiles præſtantiſsimos, tanquam chorum Artutianum, ad ſphęricum illud inſigne magnanimus euocauit: hinc virtutis ſigna equeſtris plurima quidẽ ædita, quæ ſedula poſteritas chartis commiſſa auidè leget. Sed nunc tantiſper ab armis ad pietatem tranſeo.

Pietas Arturij.

QVanta, & quam syncera religione adfectus sit erga rem publicam Christianam Arturius, autoritate veterum scriptorum liquet. Vsus est Dubricij episcopi vrbis Legionum, viri cum eruditione, tum vitę continentia singularis, familiaritate, vsq; adeò vt in bello Badonico eius preces victor vtileis persenserit. Dauid pręterea Meneuensis homo sanctitatis planè infinitæ Arturij tum gratiã, tum munificentiam sensijt, vsq; adeò, vt Meneuenses translatam ad se ab vrbe Legionum episcopalem sedem Arturio acceptam referant. Horum æqualis Iltutus vir vitę incomparabilis, audita eius singulari illa magnificentia, & in Deum pietate, ausus est, vt eius vitæ illustrator scribit, præsens præsentem nõ modo inuisere, verum etiam salutare, atque adeò conuenire Arturiũ, qua pia planè audacia tantum abest, vt Principem offenderit, vt gratias abundè magnas præmium me hercle candidum retulerit. Deiparam virginem assiduè coluit, cuius & imaginem, si vera antiqui scriptores, et fama constans referunt, depictam habuit Martio illo clypeo, quo multis in prelijs, & maximè in Badonico vsus est. In eiusmodi minutijs non admodum laboro. Illud interim pijs non indignum auribus quòd Samuel scriptor Britannus, & Elbodi episcopi discipulus, qui annis ab hinc pene nongẽtis floruit, expeditionis, aut peregrinationis potius Arturij sic meminerit. Arturius Hierosolimam petijt, vnde & crucis signum ex ligno secum tulit instar salutiferæ, cuius ad huc fragmenta seruantur in wedale uilla Lodoneiæ, sex milli-

bus passuum à Mailros. Denique Glessoburgenses monachos heremitas illos infinitis excoluit modis, vt partim superius in Idero, & hîc fusius ostendam. Syluester Giraldus in Principis institutione sic scribit. Præ cunctis enim ecclesijs regni sui S. Dei genitricis Marie Glesconiensis ecclesiam plus dilexit, & præ cęteris longè maiori deuotione promouit. Polydorus pro suo iure, atque adeò autoritate pronunciat nõ fuisse monasterium Aualoniæ tempore Arturij: tam ex quisitus censor est antiquitatis & maximè Britannicę. Contendit etiã vel orbem vniuersum hac lege, sed planè iniquissima, constringere, vt quod ab eo de antiquitate, tanquam è tripode dictum amplectantur, foueãt, ac suspiciant. Vt vera dicat, ac scribat ego facilæ assurgam ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba, illius & autoritati, & iudicio vtpote veterani. At vt falsa pronuntiet, id quod frequentiusculè per omneis historiæ suæ partes facit, non feram, nõ sinam, non patiar, quin veritatem, rumpantur vt ilia Codris omnibus, suo nitori, famè, gloriæ alacer, & intrepidus, quantum per me steterit, restituam. Nam me huic sententiæ in hac partæ honestissimę vt fortiter inhęream gesta ab ipsis Britannorum apostolis Fugatio, & Damiano, & epistola Patricij Magni, quæ penes me est eadem confirmans, vt multorum aliorum testimonia breuitatis causa omittã, iubent, aut potius imperant. Henricus Plantagenista Henrici Belloclerici regis Angliæ ex Mathilde filia nepos præscriptis, & liquidis verbis adfirmat in donatione quadam se vidisse, atque, ne quid ad fidem desit integram, legisse tabulas cuiusdam munificentiæ Arturij erga monachos herêmitas Aualoniam

incolentes. Quin ipsa Henricianæ donationis verba ex archetypo subscribam. Quæcunque etiam à prædecessoribus meis Gulielmo primo, Gulielmo secundo, & Henrico auo meo. Sed ab antiquioribus videlicet Eadgaro patre S. Eadueardi, ab Eadmundo, & patre ipsius Eadueardo, & Ealfredo auo eiusdem. Brinwalchio. Kenwino, Baldredo, Ina, Cuthredo, & Arturio, & multis alijs regibus Christianis. Sed & à Kenwalchio rege pagano, quorum priuilegia, & chartas diligenter feci inquiri, & coram me presentari, & legi. Hactenus diploma. Hi tam certæ fidei testes si non satis ad excussissimã veritatis cognitionem faciunt, nihil profectò vnquam faciet. Nam his auditis, & percognitis nõ adquiescere, nec sani capitis, sed nec iudicij erit.

Sigillum Arturij.

ET quoniam in sacrosanctæ antiquitatis penetralia, recessus, ac viscera curiosus indagator descendi, habet in lucem aliud proferre, videlicet sigillum Arturij monumentum faberrimè insculptum, antiquum, & venerandum, de quo Caxodunus, sed obiter, & leuiter in præfatione historiæ Arturianæ, quã vulgus lingua Anglica impressam legit, mentionem facit. Motus qualicunque Caxoduni testimonio Visimonasterium me contuli, vt, quæ auritus testis audiueram, oculatus tandem cernerẽ, illud animo expendens meo. Pluris valet oculatus testis vnus, quàm auriti decem. Rogatus Mystagogus, vt ostenderet monumen

numen

nimentum, statim uidendum, & contingendum exhibuit. Perplacuit spectaculum antiquitatis, & aliquandiu sua maiestate non modo mihi attraxit, uerum etiã detinuit oculos. Tanti momenti est cõmodè incidisse in rem studio desideratam magno. Materia quæ ipsissimam sigilli formam impressam accepit, & ad huc fideliter retinet, cæra coloris rubri est, quæ uiolentia aliqua, uel temporis iniuria longi comminuta, in partes hinc inde diffinditur: ita tamen ut nulla prorsum desideretur. Nam fragmenta casu aliquo prius concussa, sic argentea lamina, quæ orbicularis figuræ, qualis & sigilli facies, est, undique concluduntur, ut eorum pars recidat nulla. Inscribitur enim his titulis in speciẽ brevibus, sed re ipsa splendissimis, amplissimis, magnificentissimis. PATRICIVS ARTVRIVS BRITANNIAE, GALLIAE, GERMANIAE, DACIAE IMPERATOR. Atque hæc quidẽ inscriptio sigilli orbem extimũ circinat. Anterior eius pars per circulum crystallinum pellucida est, quo remoto, tangi se patitur cæra iam præ antiquitate durissima. Effigies verò Arturij impressa refert nescio quam heroicam maiestatẽ. Purpura enim regaliter indutus Princeps sedet super hemicirculum, qualem videmus pluuium arcum. Capite coronato fulget. In dextera consurgit sceptrum ipso lilliatum vertice. Sinistra vero orbem cruce insignitum complectitur. Barba quoque prominet, & illud etiam maiestatis est. Pars altera orbiculari lamina argenti tota obducitur: vnde & incertum cuius forme sit. Appendet catenulæ ex argento intortæ. Dispereã lector nisi vidisse velis: tanta est tũ rei antiquitas, tum maiestas. Rogatus tandem à mysta

mystagogus, vt mihi significaret, si quid præterea didicisset de appenso sigillo, nam inter ornamenta, quæ plurima auro, & gemmis micantia Eadueardi Simplicis regis Angliæ sepulchrum exornabant, & hoc quoque memorabile fuit. Ille autem ad hæc nihil, præterquàm quòd à rege aliquo putaret eo repositum loco in perpetuam Arturij terque, quaterq; magni memoriam. Certè si fas esset cõiecturis vllis collineare verũ, tantum non crederem, sigillum à Glessoburgo translatum fuisse, cui monasterio casu per ignem fœdissimè deturpato talia munificentissimus præmia contulit, qualia ille pietate sua insigni facilius dare, quàm monachi sperare, potuit. Henricus ipse, vt supra retuli, fecit mentionem Arturianæ donationis, atque adeò eã vidisse, & legisse se. Vnde & fieri quidem potuit, vt ex esa membrana à blattis, & tineis lõgo temporis cursu, repertum tam illustre antiquitatis monumẽtum, monasterio primi nominis conseruandum, & à nobilitate perpetuo videndum tradiderit. Vt mea me fallat cõiectura dispendium quidem leue, immo planè nullum. Hoc interim blanditur mihi, quòd cum de Arturio agitur, & de rebus ab eo gestis, Glessoburgus semper instat, & operam ad certam cognitionem candidissimè pollicetur suam. Vnde quidem & nostri in præsentia laboris fructus omnis, tanquam è fonte profluentissimo deriuandus. Nec certè, quòd ego sciã, extat quicquam quod luculentius ipso sigillo comprobet Arturium fuisse: id quod, si dijs placet, impudenter pernegare aliqui non dubitant, opinione, voluntate, temeritate denique, potius quã ratione vlla iusta nixi. Sed inferius deligemus locum, quo iustis argumentorum

cõpijs hanc violeptam calumniatorum turbam pro-
ſternamus. Interea ſigilli inſcriptio ſubtilius excuti-
enda. Habet enim ſua myſteria, quę, vbi lucem recepe-
rint, maiori cum voluptate, tum gratia aures candido-
rum lectorum imbuant, & imbutas mirificè delectent:
id quod operis precium & quidem amplum eſt. Patri-
cius nomen à maieſtate Romana deſumptum. Dicti
ſunt eo nomine Romani nobiles, qui à primis ſenato
ribus oriundi. Id videtur Tacitus his verbis ſignifica-
re. Iiſdem diebus in numerum patriciorũ aſciuit Cæ-
ſar vetuſtiſsimum quemque ex ſenatu, aut quibus cla-
ri parentes fuerant. Liuius hæc refert. Romulus cen-
tũ creat ſenatores, qui patres ab honore, patricij quo-
que progenie eorum appellati. Liquet igitur Arturiũ
hanc nominis famam inſignem illam à parentibus, &
maioribus ſuis accepiſſe. Vnde etiam apparet, non dũ
id temporis Romanæ maieſtatis gloriam ad Britan-
nos translatam in titulis refrixiſſe. Crediderim Artu-
rij etiam nomen originem ab Arturijs Romanis ac-
cepiſſe. Iuuenalis poeta ſatyra tertia ita ſcribit.

Cedamus patria, viuant Arturius iſtic,

Et Catulus.

Quanquam, redacta in prouinciam à Claudio Bri-
tannia, familiariſsimum erat Britannis nobilioribus
Romanorum nomina ſibi partim deſumere, & filijs
frequentiſsimè indere, hoc, vt ego planè arbitror, cõ-
ſilio non inepto ductis, quòd hinc & ſibi, ſuiſq; hono-
rem, ſimul & à Romanis gratiam facilè cõpararent.
Lucius, cui Britanni cognomen Magni attribuerunt.
Conſtantinus, & ille quoque Magnus. Aurelius Am
broſius, & his Arturius non inferior meam vehemen-

ter

ter comprobant sententiam. Idem quoq; in nobilibus nomenclatura fœminarum factum est. Exemplo sunt Claudia Rufina, teste Martiali poeta, eruditissima, Helena sanctissima, & Vrsula Cynosura illa. Quòd autem inscriptio sigilli serie quadam cum Britanniæ, Galliæ, Germaniæ, Daciæ denique imperatorem vocet, consuetudine, & diligentia hoc quoq; factum Romana, vt vna cum triumphis, & tituli deuictarũ gentium victori accresceret. Inditio sunt arcus triumphales Romæ, & numismata Cæsarum cura simili inscripta. Imperatoris verò nomen antiquitus, vt ex Cæsare, Cicerone, & Liuio manifestum est, ad Duces pertinebat legionũ: vnde est Arturius imperator dictus est vocabulo apto, significanti, & purè putè Latino. Illud verò quòd inscriptio non Arturius, sed Arturus amissa i litera habet, sculptoris tantum vel errori, vel incuriæ imputo. Propria Romanorum nomina compositione, & natura quadam sua mollius, & consociantius defluunt, & terminantur in ius quam us, vt Aemilius, Manilius, Claudius, Cornelius, Terentius, Vergilius, Horatius, Ouidius. Dixi superius de triumphis Arturij ob feliciter gesta contra Saxones, & Gallos bella. Superest vt inscriptione sigilli admonitus de Germania, & Dacia aliquid loquar. Sed hic expeditum me ad tam honestum munus historiographorum veterum autoritas non satis ex voto scripturienti mihi materiam subministrat. Causam verò interim susceptam non defendere, religio planè esset. Audebo igitur hoc tam certo, & manifesto inscriptionis testimonio confirmatus fidẽ lectori facere, Arturium, fusis memorabili aliqua clade Gallis, cum Germanis,

atq; Dacis manus cõseruisse. Nisi quis uictoriam huc pertinere contendat, quòd domestico bello Saxones, & Cimbros gentes Germanicas, & Dacicas acriter castigauerit. Cimbrorum Chersonesus ea Germaniæ pars olim fuit, quæ nunc Dania, & Noruegia recentioribus uocabulis. Harum gentium reges antiquiores in suis diplomatibus, ut ego accepi, non se Danorum, sed Dacorum gubernatores scribebant. Sunt tamen inter eruditos, qui adfirment Dacos inhabitasse eam regionem, quæ nunc Moldauia, & Valachia dicitur. Volateranus libro 3. Geographiæ adfirmat Arturium partem Galliæ, Noruuegiæ, & Daciæ ab Arturio deuictam fuisse. Trittemius quoq; hæc scribit. Quod cum reges Daciæ, Noruuegiæq; audissent, ultrò venientes eius se dominio subdiderunt. Hic mihi lector admonendus est non solum Saxones, Anglos, & Iutas, aliàs Vitas soles venisse in Britanniam, verũ etiam totius littoris Germanici accolas. Alioqui tot bellis, & cędibus impares fuissent. Sigillum iam vna cum inscriptione suis vtcunque depinxi coloribus. Proxima cura erit Arturij reditum è Gallia, & cruentos conflictus inter eum, & Mordredum chartis committere.

Arturij ex Gallia reditus.

INtellexerat Arturius cum per literas, tum etiam per nuntios optimæ fidei Mordredum nimium familiarẽ absente ipso apud Guẽheram fuisse: tum preterea fœdus contra fidei sacramentum cum Cerdicio rege, &

Saxo-

Saxonibus iniſſe, ditione penè omni, quâ Britannia meridiem ſpectat, illis, damno rei publicæ infinito, tradita. Acceſſerat & aliud malum, quo non pernicioſius vllum. Ruptis ille omnibus amicitiæ, ſanguinis, ac fidei vinculis, deſertor peſsimus, ac domini, & patriæ proditor ſceleſtiſsimus, purpuram non illis aptam humeris induit, ac regiam conſcendit ſedem tyrannide noua frenus. Non tulit vltra Arturius tam vndecunq; inſignem ſibi factam à perfido cõtumeliam, quanquã & ante aliquot annos iuſtam decreuerat, ſed impeditus bello Gallico, vindictã, quin totis viribus tam horrendum, ingens, crudele monſtrum protereret. Claſſe igitur comparata à Geſſoriaco [Morinorum ad Rutupinum littus, teſte vnà cum alijs, Mattheo Florilego, ſecundis velis contendit. Præſenſerat aduentum optimi Domini ſeruus longè omnium peſsimus, & iuſto exercitu conſcripto, non ſine conſilio, & auxilio Pictorum, Scottorum, & Viſiſaxonum, redeunti confidẽtiſsimus occurrit. Cantianum littus omne armorum perſonabat ſtrepitu, & iam Duces pro ſignis ſtabant, & chorus Pugilum victores orbis alacri impetu tela vibrabant, pars gladios fulminantes exeruere, pars haſtas validis manibus criſpabãt. Vox omnibus vna, bella Martia bella. Lætiſsimus hac expedita alacritate, & militum magnis animis Arturius miraculũ omnis cum fortitudinis, tum maturæ per experientiam prudentiæ, huiuſmodi oratione, oculis à terra ad cœlum, & ſuos leuatis, vultuſq; ſerenitate cũ ſcueritate, & maieſtate quadam mixta, vſus eſt. Vos Pugiles, illuſtriſſima virtutis martiæ lumina, & vos cętera notiſsimæ fortitudinis turba videtis quò nos deduxerit fortuna

& tantarum victoriarum comes, vt quæ foris fortissima peperimus manu, non modo integra conseruemus, verum etiam nouo aliquo, & luculento incremẽto maiora comparemus, id quod vt in præsentia, & facilius fiat talis occasio oportunè me hercle oblata tam est, vt si vellent bonæ fortunæ omnes in gratiam amicè coniurare nostram non equidem possent, vel fusius vel felicius obtulisse. Eamus igitur maximis animis quò fortuna, quò virtus, quò denique victoria vocat. Adest Mordredus confidentissimus, & mihi sanguine coniunctissimus, quem adolescentem in spem magni nominis foui, amaui, atque adeò tam magni feci, erogatis prædijs quidẽ bene multis, nec minus fertilibus, vt in Galliam vindex profecturus, consilio, vt tum videbatur planè sano, vni illi & vxorem meam, & fortunas, & quod multo maximum patriam conseruandam, ac vicaria opera regendam, à Saxonum, Scottorum, & Pictorũ denique assiduo impetu fortissimè defendendam crediderim. Ille interim oblitus profusissimæ liberalitatis erga se meæ, & necessitudinis, quæ plerunque in rebus humanis maximum planè momẽtũ habet, ac sacramenti militaris, quo mihi est deuinctissimus, perfidus, & contemptor magnus, adulter etiam, vt fama prædicat, me regem, & gentium cum domitorem, tum dominatorem ad penates redeuntem, aperto, si dijs placet, marte accipit, Pictis cognatis suis, Scottis eorundem vicinis, denique & Saxonibus in præsidium comparatis. Neq; enim hæc me solum tangit insigne flagitium, vestra certè omniũ interest. Quare vos Pugiles mea vnica cura inuictissimi, & vos commilitones strenuissimi agite præsentissimis viribus

virtus cõmunem causam, eluceatq; nunc virtus, quã ego hactenus in vobis expeditam, validam, admirabilem semper esse persensi. Tu Gallouine militiæ decus laudatissimum, cuius gloria, multis nominibus, & hoc maximè, orbi commendatissima est, quòd Mordredũ hostem communem nostrum, germanum fratrem tuũ æquitari, & sacramẽto fidei postposueris, cõcede hinc ad dextrum cornu robore militum instructissimum: nã primæ certaminis, & gloriæ partes hac turma tuæ erunt. Augusellus exploratissimæ fortitudinis vallum hostibus se ad sinistram alam obijciet. Ipse in medio pugnator assiduus bonis auibus adero, vobis præsidium vnicum, hostibus verò terror, flagellum, crux merita. Sed quid verbis opus est, quæ virtutẽ nec certè dant, nec adimunt. Vestra virtus ex consuetudine, exercitatione, patientia, laboris, vigiliarum, & inediæ, denique ex fuso sanguine, & spolijs enata est: quibus nominibus & vos mihi, & ego rursus vobis, superis tam iustæ causę fauẽtibus, victoriam polliceor. Agite, facite immortalia uestrarum uirium pericula, & prodi tores punctim occidite. Dixerat. Vniuersi imperio Ducis adsonabant, & alacri procursu, collatis signis, fortia uirtutis indicia longè, latèq; ædebant. Sic tandẽ partim interfectis, partim etiam fugatis hostibus, victoria potitus est cruenta Arturius. Cecidêre eo prælio ad portum Durensem commisso Gallouinus, & Augusellus belli fulmina, ut refert Graius in Scalæchronicis, atque alij non contemnendæ notæ autores. Mordredus inclinationem fortunæ accusans, recuperata classe, cum reliquijs exercitus Tamarinum inglorius portum limitem Cornuiæ petijt. Gallouini nobile

funus

funus in quodam sacello Durensis castri tumulatũ est. Ingemuit Arturius, percognita cęde duorum virorũ tam eximiè illustrium, & eorum manibus frequenti prece, alto corde dolorem premens, generosus, idemq; pius parentauit. Deinde verò, iusto exercitu incredibili cum celeritate refecto, statuit magnis itineribus hostem improbum persequi, & quasi ex improuiso fugitiuum opprimere. Callidior erat Mordredus, quàm fortior. Hinc illi methodus ad artes non insuetas. Cognouit liquidò per exploratores aduentare Arturiũ ad bellum instructissimum. Quare militem in terram vtpote fessum, tum salis tædio, tum annonæ penuria, descendere iussit, ac reparatis industia, labore, diligentia, quanta potuit maxima, armis, per montana Corinæ, quà spectat littora Sabrinaica non longè dissita, exercitum lentis itineribus ducit, & in loco qui à vulgo scriptorum Camblan appellatur, vbi vasta, ac partim etiam vliginosa planities, & colliculus in speculæ consurgens vsum, castra metatus est. Hîc meũ cogor interponere iudicium de loco in quo depugnatum est, & eius nomine, non quod hinc me immediũ allaturum putem aliquid, tanquam è Iouis cerebro, sed vt bona cum eruditorum gratia, coniecturam meam citra fumum, fastumq; omnem, velutti in transcursu, paucis explicem. Qua parte ingenuè fateor ægrè sentire me cũ Hectore Boethio Scotto, qui pro more suo illustrissima quæq; in Britannia antiquitus facta præter modum, & mensuram omnem in patrios deducit agros, atq; hîc audacter pronũciat extremis Arturiũ depugnasse signis nõ procul ab Abro æstuario maximo, quod ille Humbrũ barbarè, ignota vocabuli notatione,

tatione, appellat. At aliter sentit Britannica historia, & in Cornubia supremo conflixisse bello, adfirmat: ita tamen, vt meminerit Mordredi secundò ab Arturio victi, & fugati Ventæ Simenorum. Graius hoc idem sentit egregius profectò satelles, & Arturianæ assertor gloriæ rigidus. Nec aliter literatorũ argutus chorus concinit. At nostra non est equidem de loco, sed de loci nomine coniectura. Ego certè penè adducor vt credam Alaunum fluuium facile degenerasse vitio indoctorum librariorum in Camblan. Oritur hic fluuius in Corinia paucis passuũ millibus supra Athelstouam aliás Padestow-oppidum piscatorium, non adeò procul à Sabrino æstu positũ, per quod, sed salsis mixtus aquis, delabitur. Circa fontes eius originis in campestri, & vasta quadam planitie est locus fama celeberrimus, graminis, quàm frumenti aliquanto feracior. Fama tot sæculis apud incolas conseruata prædicat hoc loco insignem olim pugnãdo stragem fuisse factã, sed historię veritas interim ignota vulgo. Multa quidem vel hac nostra ætate ibidem ab aratoribus, & fossoribus ad ripam eruuntur: qualia sunt numismata antiquorum imperium ostentantia, annuli, fragmenta armorum, & ænea ornamenta inaurata ex frenis, phaleris q̃, & ephippijs equorum. Hæc mea est coniectura, tum propter loci situm, tum Alauni fluminis vicini nomen, non admodum, si quis penitius inspiciat, à Camblan dissonum. Arturius instàt, & traiecto per vada cognita Tamaro fluuio multis alioqui in locis & rapidissimo, & profundissimo, contempto hoste fugitiuo, castra castris opponit. Ecce desperatio, vt ferè fit, insolitam victis audaciam retulit: vnde & pars vtraq̃

Alaunum fl.

Tamarus fl.

martem prouocat, ardens, ſpe prædæ, & victoriæ, & nihil minus quàm mortem metuens.

Quis cladem illius pugnæ, quis funera fando
Explicet? aut poſsit lachrimis æquare labores?

Mordredus commiſſa pugna malorum præcentor omnium gladio confoſſus perfidiæ iuſtum tulit pretium. Exemplo ſit ille, & perpetuo fidem violantibus ob imperij cupiditatem. Cecidit vnà cum tyranno ingens nobilium, & veteranorum militum numerus. Sed neque victoria Arturio incruenta fuit. Nam in illo ſtrepitu, & furore aut interfectus, aut ad deſperationem vulneratus paulò poſt publico totius Britāniæ luctu, ſed præcipuè Pugilum mœrentium ob tam inclyti Principis caſum elatus eſt. Atque hæc quidem Arturij ter maximi finis erat.

Laus Arturij

ARturius mortuus eſt, ſi modò is rectè mortuus dicendus, cuius fama, memoria, laudes toto viuunt, & prænitent orbe. Fuerunt maiores noſtri cum poetæ, tum hiſtoriographi adeò erga Arturiū faciles, candidi, grati, vt illius & nomen, & facta celebrauerint, & æternitate quoq; donauerint. Theliesimus, Melchinus qui & Meuinus, Ambroſius Maridunēſis, ac Merlinus Caledonius clariſsima Britānicę ſidera antiquitatis hoc præſtiterūt. Nennius, & Samuel Britāni hiſtoriographi non minorem exhibuēre memoriam, collatis

tis laudum niueis calculis. De quibus, atque alijs superius oportunè, & suis locis diximus, freti autoritate Galfredi, Aluredi, Henrici Venantodunẽsis, Ioannis Chrysistoriographi, Gulielmi á Meildulphi curia, Graij, & Boccatij. At si nunc quem iuuat maius & luculentius adhuc aliquid cognoscere, nõ recusabo pauca ex probatissimis desumpta autoribus luci, diligentia qua possũ optima, restituere. Iosephus Iscæ Domnoniorum alumnus, & aureum suo sæculo vtriusque eloquentiæ flumen, sic Arturium in Antiocheide ab eximia fortitudine tantum non ad sidera ipsa attollit, vt ex his versibus cum antiquitate Romana de palma contendentibus liquer.

Iosephus Iscæ.

Hinc celebri fato felici claruit ortu
Flos regum Arturus: cuius cum facta stupori,
Non micuêre minus, quòd totus in aure voluptas,
Et populo narrante fauus, Quæcunque priorum
Inspice. Pellæum commendat fama tyrannum.
Pagina Cæsareos loquitur Romana triumphos.
Alciden domitis attollit gloria monstris,
Sed nec pinetum coryli, nec sidera solem
Aequant. Annales Latios, Graiosq; reuolue.
Prisca parem nescit, æqualem postera nullum
Exhibitura dies. Reges supereminet omnes
Solus, præteritis melior, maiorq; futuris.

Libellus rerum antiquarum Glessoburgi nuper cõparuit, collectus à quodam eiusdem cœnobij monacho studiosissimo, qui per occupationem colorẽ rhetoricum, tanquàm aliud agens Arturium his verbis celebrat. Prætermitto, & de inclyto Arturio rege Britannorũ loqui in cœmeterio monachorum inter duas

pyramides cum sua coniuge tumulato, & multis etiam Britonum Principibus. Syluester Giraldus Meneuē-sis cultor antiquitatis summus hac oratione, in libro cui Principis institutio titulus, eius famam illustrat. Arturij quoque Britonum regis inclyti memoria non est supprimenda, quem monasterij Glesconi-ensis egregij, cuius & ipse patronus suis diebus fuerat præcipuus, & largitor, ac subleuator magnificus, histo riæ multum extollunt. Ioannes Annæuillanus poeta suis temporibus planè ingeniosus, nec minus elegans carmina hæc cecinit in laudem Arturij, quæ vel nunc in eius Architrenio comparent.

Alter Achilles
Arturus, teretis mensæ genitiua venustas,
A ramo Phrygius, dandi non vnda, sed æquor.

Hic verò si præterea studerem Arturium à multitu-dine autorum rectissimè de eo & scribentium, & con-sentientium cumulatè exornare: facilius me copia é-loquentiæ, quàm materiæ vndecūque luculentæ ma-gnificētia desereret. Sit satis in præsentia paucis scri-ptorum, sed illustribus suffragijs, vti. Quid obsecro in causa, quòd Trittemius in Compendio annalium tam egregiam de Arturio mentionem faciat? Causa quidē satis aperta est. Nam quòd ab alijs bona fide didicit, eâdem gratus posteritati tradidit, id quod planè fecisset nunquam, si de causæ veritate dubitasset. Quin præ-sens nunc loquatur ipse. Qui Arturus multa probita-te morum, prudentia, mansuetudine, simul & humani tate pollens, se cunctis amabilem venerandumq; cun-ctis præstare omni studio curabat: quia cum virtute animi etiam mira liberalitate affluebat in omnes, &

maxime

maximè in ecclesiasticos, quibus pro Christi amore plura conferebat munuscula, simul & donaria. Saxones, & Pictos de Britannia expulit. Scottos Hiberni-cos, & Orcades suo regno potenter subiecit. Volaterranus libro tertio Geographiæ assurgit famæ Arturij, & eius facta fortia accuratè celebrat. Porrò & Iacobus Philippus Bergomas nono Chronicorum libro Arturij virtutem præconijs vel iustissimis attollit. Sed nec minora vlla Nauclerus eidem in sua contulit historia. Hæc planè fecissent nunquã viri cum doctissimi, tum in antiquitate exercitatissimi, nisi prius sibi persuasissent Arturium aliquando fuisse omnibus virtutum ornamentis abundè insignem. Sed quæ multorum est iniquitas, & animus contemptor, quæ statim ignorantia toti, & crassa quidem, obducti non liquidò perspiciunt, stupidè negligunt, contemnũt, ac prorsus reijciunt. Valeãt eiusmodi antiquæ censores historiæ, & sua perfruantur stultitia, ne dicam insania. Quid si nunc Hectoris Boethij scriptoris nostræ ætatis testimonium conspicuum de Arturij gloria immortali in medium protulero? Certè nihil hoc calculo eius dignitati decedet, accedet verò plurimũ, hoc nomine, quòd Scottus instinctu nescio quo naturæ Britannũ odio, vt est in prouerbio, Vatiniano prosequatur. Vnde ab aduersario, inimico, vel hoste laudari palmarij loco est Hæc itaque sunt eius verba. Fuit rex Arturius rerum egregiè gestarum gloria, & amplitudine non minus quàm Britanniæ reges, qui ante eum vixêre insignis: vnde opes, & vires Britannis, eo regnante, plurimum creuêre. Hactenus Boethius. Quam hîc vellem dari mihi occasionem à Polydoro Italo iustam, vt Arturio

Hector Boethius.

Polydorus languidus Arturi laudator

Britanno cristas erigerem eius quoq; suffragio memorabili aliquo. Agit ille causam Arturij, sed patronus interim tam languens, tepidus, & remissus, vt mihi nõ risum modò, verum etiam stomachum, dum salsus, & Italo perfusus aceto nescio an rideat, an stomachetur. Torquet enim se miserè in historię cõcinnatione, quã, vt interim aliquam faciat, cogitur velit, nolit in gratiã redire cum Galfredo Monæmuthensi, quem ante, vt sibi videbatur, verbis multis ex felle potius, quàm splene natis magnificè, & pro imperio castigauerat. Quẽ quia interpretem tantum semel, atque iterum defenderim in causa planè iustissima periculũ & quidẽ magni meo etiam capiti, cum sim vltra montanus, imminet. Cauebo igitur, & rei veritate confisus vna, eam pro vallo, & fossa mecũ vel perpetuò circumferam. Vt sileat Polydorus. Non statim necesse est, vt orbis sileat vniuersus. Quanquam & Italia Arturium in precio olim habuit, atqueadeò iam habet: quando libri de eius cum fortitudine, tum victorijs, impressi, vt ego didici, Italicè legantur, Hispanicè etiam, & Gallicè. Vnde & collectio Anglica, autore Thoma Mailerio, prodijt. Dixerit aduersarius in illos mendacia irrepsisse multa Pernoui. Quare hoc aliud nihil quàm edoctũ docere. Vt fabulas contemno, ita historiæ veritatẽ amplector, & suauior, Nec hanc patiar, nisi cum vita, à me unquã distrahi amicam. Ingratos refugio, & ad rupes, & saxa testes nominis, & maiestatis Arturianæ confugio. Hac quoque parte venientem me Syluester Giraldus Meneuensis his verbis ex Itinerario desumptis accepit. Motibus excelsis præterquàm à borea hæc vndiq; terra, Brechaniam intelligit concluditus. A zephyro monta-

montana de Canter Vehan: ab austro montes habet meridionaleis, quorũ principalis Cair Arture Britannicè dicitur, id est castrũ Arturij propter gemina promontorij cacumina in castri modum se præferentia. Et quoniam in alto cathedra, & in arduo loco sita est, sũmo, & maximo Britonũ regi Arturio vulgari nũcupatione est assignata. Hæc ille. A montibus Brechanicis ad Balduinum nunc mihi commigrandum, vrbẽ olim celebrem, quæ quadringẽtis ab hinc annis & amplius à Rogero Montis Gomerici alumno, & Salopiæ comite Mons Gomericus dicta est. Hîc inter collapsa mœniorum rudera locus est fama cognitus, quẽ ciuium reliquiæ Portã Arturianã appellant. Fuit profectò semper, atque adeò nunc est, gens Cambrorum generoso quodam impetu erga Principum suorũ laudes, quo titulo vel hodiè elucet nomen vnà cum laude non vulgari Arturij cognomento Magni, qui & Britannicè Arture vaur dicitur. Maur Britãnicè magnũ significat. At linguę Cambricę idiotismus in Maure conjugato vertit. M. in V. quemadmodum & in alijs vocabulis propter euphoniam B. subinde in V. vertitur.

Aualoniæ antiquitas.

SEries orationis hîc me admonet, vt de Arturij sepultura verba faciam, cuius vt satis iam memini, ita lucido, ordini in primis conuenire iudico, vt loci prius antiquitatẽ, quo funus perlatum est, exquisita cura posteritati consecrem. Aual Britannicè malum

lum, vel ut communiori vocabulo interpreter pomũ, significat, Autalon verò pomarium: vnde & à Merlino Caledonio his verſibus interprete Galfredo Arturio Monæmuthenſi inſula pomorum dicta eſt.

Inſula pomorum quæ fortunata vocatur
Ex re nomen habet, quia per ſe ſingula profert.
Non opus eſt illi ſulcantibus arua colonis.
Omnis abeſt cultus, niſi quem natura miniſtrat.
Vltrò fœcundas ſegetes producit, & vuas,
Natáq; poma ſuis prætonſo germine ſyluis.

Melchinus Britannus Aualoniæ, & ſacri ibidem cœmeterij meminit. Syluester Giraldus in libro de Inſtitutione Principis ſic loquitur. Quæ nunc autẽ Gleſconia dicitur antiquitus inſula Aualonia dicebatur. Eſt enim quaſi inſula tota paludibus obſita, vnde dicta eſt Britannicè Aualon, id eſt inſula pomifera. Pomis enim quæ Aual Britannica lingua dicuntur locus abundat. Patricius Hiberorum apoſtolus in quadam Epiſtola mentionem huius loci facit, ſed alio nomine, cuius & verba ſubijciam. Hiberniam ad viam veritatis conuerti, & cum eos in fide ſolidaſſem catholica, tandem in Britanniam ſum reuerſus, ac, vt credo, duce Deo, qui vita eſt, & via incidi in inſulam Iniſwitrine, in qua inueni locum ſanctum, & vetuſtum à Deo electum, & ſanctificatum Mariæ: ibiq; quoſdam fratres rudimentis catholicæ fidei imbutos, qui ſucceſſerunt diſcipulis ſanctorum Fugatij, & Damiani. Hactenus Patricius, qui & ibidem nomina recenſet duodecim religioſorum, quorum & duo nobiles, quibus omnibus ipſe præfuit, vt ex his verbis liquet. Sic me licet inuitũ ſibi prætulerunt. Et rurſus in eadem epiſtola, oſtenderunt

derunt mihi fratres scripta sanctorum Fugatij, & Da-
miani, in quibus continebatur quòd duodecim disci-
puli sanctorum Philippi, & Iacobi ipsam vetustam
ecclesiã construxerant, & quòd tres reges pagani ipsis
duodecim, totidem terræ possessiones dederant. Po-
stremò, vt Fugatius, & Damianus sacellum in Tur-
rito monte non procul ab Aualonia D. Michaeli po-
suerint. Satis est in præsentia vel leuiter degustasse
Patricij venerandi epistolam. Gulielmus Meildunen-
sis in libro de antiquitate Glessoburgensis monasterij
ad Henricum Blesensem alias Soliacensem episcopũ
Venetæ Simenorum, & libro de regibus primo non
dissimilia scribit. Vnde & coniectura iusta Gulielmũ
sua transtulisse ex Patricij epistola. Syluester Giral-
dus in libro de Principis institutione etymon nomi-
nis non infeliciter aperit. Dicta quoque quondam Bri
tannicè Inis witrin fuerat: ex quo vocabulo superueni-
entes postea Saxones locum illum Glessenbury voca-
bant. Gles enim eorum lingua vitrum sonat & bury
castrum, vel ciuitas appellatur. Hæc ille. Mihi quidem
mendum esse videtur librariorum, quòd hîc scribant
byri pro burg, aut berg. Byri saxonicè curia: Vnde
Aldermanbyri id est seniorum curia, Litlebyri parua
curia. Canonbyri, vulgo Canbyri canonicorum cu-
ria. Burg aliàs borow montem denotat, & egestæ ter-
ræ tumulos. Berg denique castrum Latinè dicitur. Vn-
de sentio rectius legendũ Berg, aut Burg, vt castro,
quo Giraldus vocabulo vtitur, aut oppido subseruiat.
Quanquàm, vt ingenuè fatear, nomen variè apud an-
tiquos scriptum reperio, ut Glessenbyri, Glestonbyri,
& Glessenburg. Sunt qui & pronuntient Glas pro

Gles: quanquã Gles purius, & antiquius, ut ex Glessariarum insularum nomine liquidò apparet.

Funus Arturij.

Alaunia Bellus

NEc possum, nec uolo pronunciare num Arturius totus in bello Alaunico, quod uulgò Camblan, concíderit, an Avaloniæ inter curationem vulnerũ. Britannici scriptores omnes contendunt vno ore eum Avaloniæ ex dolore eorundem perisse. De loco autem sepulturæ conueniunt vniuersi. Vnũ hoc ausim adfirmare tam solícitos fuisse Britannos de nece Domini sui, vt eam modis omnibus studuerint claram reddere, & nomen Ducis sui Saxonibus vel perpetuò tremendum relinquere: vsque adeò, vt plausibili, & nouo quodam commento sparserint rumores de eo cum redituro, tum iterum regnaturo. De Arturij vulnerati aduentu in Avaloniam scripsere alíquot Britanni. At nullus vel fusius, vel lucidius, quàm Merlinus Caledonius à Thelíesino vate, vt quidam volũt, edoctus, cuius & hîc versus ex prophetico libello, interprete Galfrido Arturio, delectos adfigam.

Merlinus Caledonius

Illuc post bellum Camblani vulnere læsum
Duximus Arturum, nos conducente Barincho,
Aequora cui fuerant, & cœli sidera nota.
Hoc rectore ratis cum Príncipe venimus illuc,
Et nos quo decuit Morgan susceptt honore,
Inq; suis thalamis posuit super aurea regem
Fulcra, manuq; sibi detexit vulnus honesta,

Barinchus

Morgan

Inspexit

Inspexitq́ diu: tandemq́ redire salutem
Posse sibi dixit, si secum tempore longo
Esset, & ipsius vellet medicamine fungi.
Gaudentes igitur regem commisimus illi,
Et dedimus ventis redeundo vela secundis.

Syluester Giraldus in Speculo ecclesiastico scribit Morganen illustrem fœminam curauisse funus Arturij. Et rursus in libro de institutione Principis hæc refert. Vnde & Morganis nobilis matrona, & partium illarum dominatrix, & patrona, nec non & Arturio sanguine propinqua post bellum de Kemelen, Arturium ad sanandum eius vulnera in insulam, quæ nunc Glasconia dicitur, deportauit. Britannicæ interpres historiæ libro sexto talia de morte Arturij scribit. Arturius letaliter vulneratus in pugna ad Camblan contulit se Aualoniam, relicto imperio Constantino Cadorij ducis Coriniæ filio. Ioannes Burgensis abba in suis Annalibus hæc fidis commisit chartis. Occuluit se rex Arturius moriturus, ne casui tanto insultarẽt inimici, amiciq́ confusi molestarentur. Hactenus ille. Nunc de sacrosancto cœmeterio Aualoniæ, in quo Arturius sepultus est, dicendũ. Melchinus in primis huius meminit, & Arturij ibidem sepulti. Gulielmus à Meildulphi curia cum alibi, tum præcipuè in libro de antiquitate Glessoburgensi sacrum hoc cœmeteriũ religiosè celebrat. Idem facit & Giraldus Meneuensis in speculo ecclesiastico, & libro de institutione Principis. Non erant eo sęculo in Britannia tam frequentia, quam nunc sunt cœmeteria. Saxones nobiles gens Christi ignara in hortis amœnis si domi forte ægroti moriebantur, si foris, & bello occisi in egestis per cam-

Syluester Giraldus
Morganis
Constantinus Cadorij ducis Coriniæ filius
Melchinus

pos terræ tumulis, quos burgos appellabant, iuxta caſtra ſepulti ſunt: vulgus autem promiſcuum etiam in pratis, & apertis campis. Erat tunc temporis ſacrum cœmeterium iuxta ueterem eccleſiam in precio maximo, quo titulo & à tota nobilitate occidentalium Britanniæ regiuncularum in ſepulchri ſortem cooptatũ. Idem poſtea à Saxonibus Seruatorem agnoſcentibus factitatũ eſt: vt Durouerni Cantiorum, Eboraci Brigantum, Lindiſfarnæ, atque adeò alibi. De loco ſepulturæ iam ſatis conſtat. Supereſt, vt & ritum, & ſepulchri formam demonſtrem. Adfuit, ſed ſecretò, nobiliũ chorus Domini tam iniquo fato ſublati funus perlugens. Curauit vna funus Morganis fœmina pietatis planè incomparabilis, & iuſta ſepulchro, lachrimarũ flumine irriguo, omnia anxiè perſoluebat. Mos eius ſæculi fuit alnorum ingenteis truncos, quarum, partes Aualoniæ vicinæ feraciſſimæ erant, incauare, & in vſus ſepulchrorũ dedolare. Habet enim alnus neſcio quid commune cum vliginoſo ſolo, quale cœmeteriũ eſt: vſque adeò, vt eius materia in terra huiuſmodi altius poſita, tantum non æterna cenſeatur. Corpus Arturij deplorati, foſſa bene alta facta, robore alneo excauato conditum eſt. Et quoniam fama, factis, ditione magnificentiſſimus vixit: ſymbolũm æternæ memoriæ Chriſtianorum in hoc ſedulò tum cõſuetudinem, tum candorem imitati, crucem uidelicet perpetuæ vitæ Mnemoſynen ſepulchro mortui intulerunt. Erat ex lamina plumbea confecta, longa plus minus pedem vnum, quam & ego curioſiſsimis contemplatus ſum oculis, & ſolicitis contrectaui articulis, motus & antiquitate rei, & dignitate. Literis Romanis maiuſculis illis,

illis, sed parũ dexterè insculptis hæc verba cõtinet: HIC IACET SEPVLTVS INCLYTVS REX ARTVRIVS IN INSVLA AVALONIA. Sed hîc forsitan curiosus aliquis exquiret, quo consilio inscriptio laminæ plumbeæ cõmendata sit. Mos eius ætatis erat receptissimus, & durauit vsq; ad recentiora sęcula, vt sepulchris nobilium laminas plumbeas inscriptas includerent. Quarum non paucas vidi passim per vniuersam Britanniam. Plumbum sua natura facilè recipit sculpturam, & acceptam cum longissimè, tum fidelissimè, teste experientia, conseruat. Montes Minerarij plumbi admodum fertiles, vix quinq; passuum millibus ab Avalonia distant. Non puduit Romanos rerum Dominos trophæum ex oblonga plumbi tabula in ipsis penè eorundem montium radicibus ad fontes Ochidis fluuioli fabulosi ditionis episcopi Fontani Claudio Cæsari sic inscriptum erigere. TI. CLAVD. CAESAR. AVG. P. M. TR. P. VIIII. IMP. XVI. DE BRITAN. Hoc trophæum annis ab hinc paucis aratro erutum, & ad ædes Thomæ Houerti Icenorum Ducis Londinum translatum.

Montes minerarij Plumbi.

Trophæũ plumbeũ erectum Claudio Cæsari

Pyramides sancti cœmeterij.

IN sepulchreto, quod Avaloniæ sacrosanctum est, stant duæ pyramides ãtiquissimę structure, imagines, & literas præ se ferentes, sed venti, procellæ, tempus edax rerum, postremò inuidiosa vetustas ita operũ eximias olim figuras, & inscriptiones deuenustauerunt,

vt vix vllo labore deprehendi vel à lynceo posſint. Has frequens ſcriptorum pagina cõmemorat, & præcipuè Gulielmi Meildunenſis antiquarij cura magni, quem & Silueſter Giraldus, amator & ipſe rerum veterum ſubſequitur. Vterq; equidem doctè: Ille quòd labore exquiſito imagines, & titulos ante quadringentos annos tantũ non obliteratos, luci in pulcherrimo, iuxta ac elegantiſsimo libello de antiquitate Gleſſoburgenſi reſtituerit: Hic quod iuſtis fretus argumentis, & veterum relatione ſepulchrum Arturij, vel inter pyramides, aut loco ab eis non longè diſsito, aliquando poſitum fuiſſe, probet. Plura de Giraldo in ſepulchro Arturij inuento dicemus. Interea deſcriptionem pyramidum ab ipſis Gulielmi penicillis graphicè depictam, velut in luculenta tabula, ſpectatorum oculis ſubijciam. Illud quòd clam planè omnibus eſt libenter prędicarem, ſi veritatem exculpere poſſem: quid illæ pyramides ſibi velint, quæ aliquantis pedibus ab eccleſia vetuſta poſitę cœmeterium monachorũ prætexũt. Procerior ſanè, & propinquior eccleſiæ habet quinque tabulatus, & altitudinem viginti ſex pedum. Hęc præ nimia vetuſtate, & ſi ruinam minetur, habet tamẽ antiquitatis non nulla ſpectacula, quæ planè poſſunt legi, licet non poſsint plenè intellegi. In ſuperiori enim tabulatu eſt imago pontificali ſchemate facta. In ſecũdo imago regiam prætendens pompã, & literæ. Her. Sexi. et Blíſwerh. In tertio nihilominus nomina. wem creſte. Bantõp. winewegn. In quarto Hate. wulfrede, & Eanflede. In quinto, qui & inferior eſt imago, & hęc ſcriptura. Logwor. weslíelas, & Bregdene. Swel wes Hwingendes berne. Altera verò pyramis habet octode

Gulielmus Meildunenſis

Inſcriptiones pyramidum

octodecim pedes, & quatuor tabulatus, in quibus hæc leguntur. Hedde episcopus, & Bregorred, & Beorwalde. Quid hæc significent non temerè definio, sed ex suspicione colligo eorum interius in cauatis lapidibus cõtineri ossa, quorum exterius leguntur nomina. Certè Logwor is pro certo asseritur esse, de cuius nomine quondam Logweresbeorh dicebatur, qui nunc Mons acutus dicitur. Beorwalde nihilominus abbas post Hemgiselum. Hæc Meildunensis, cui docti illustratas pyramides omninò acceptas ferre debent. Nũc Guenhera se offert marito Arturio comitem.

Qualis Guenhera.

GVenheram ex progenie regulorum Coriniæ ortam facilè crediderim, cũ alijs argumentis innixus, tum hoc præcipuè, quòd Britannica referat historia eam in palatio Cadori Corniani educatam fuisse, atque hinc ab Arturio in coniugem acceptã. Coniectura est, nec ea omnino incerta, nomen id Britannicè sonare, quod bella dona Italicè & Gallicè belle dame, Indubiè à fama nomen inditum, vt Guenllean id est alba Leonora, vel à coniectura Helena: ita vt albę vocabulum pulchram, bellam, venustam exprimat. Atvt de eius venustate satis constat, ita de pudicitia dubitatum est. Parcerem ipse quidem pro meo candore heroinarum læso honori, & famę: historiæ tamen veritas aurem vellit mihi, iubetq;, & tantum non imperat, vt referam quid veteres de ea senserint. Tanto reluctari

luctari imperio mihi quidem religio, & magna. Britannica historia adfirmat eam non modo rem cũ Mordredo Picto habuisse, verum etiam coniugio illi fuisse adiunctam. O scelera: ô mores: ô corrupta tempora. Vitæ scriptor Gildaicæ, autor quidem antiquus, sed in meo exemplari anonymus, hæc de Guenhera adultera prædicat. Arturius obsessit paludes vicinas Glesconiæ in odium Meluæ reguli, qui eo Guenheram raptam, & perductam vitiauerat. Est hoc testimoniũ de regina quanuis raptam dicat, parum honorificum. Rapiuntur subindè eiusmodi formæ sua sponte. Vtcunq; fuerit, hoc certissimum non longo superfuisse illam tẽpore à nece coniugis, & adulteri. At an morbo corporis aliquo, an animi iusto, quod ego facilius credo, mœrore obierit, non apertè constat. Scriptores referunt pœnitudine ductam eam velum sacrum Ambrosiæ induisse, ibidemq; mortuam, ac sepultam, donec humanissimi Lanceloti Pugilis inuictissimi cum cura, tum pietas reliquias postea Aualoniam transtulisset. Scrupulus hîc contra adulterij suspicionem suboritur. An commisisset tam insignis Arturij amator, atque idem cultor, vt adulterã in sacratissimo cœmeterio propter illius sepulchrum terræ committeret? Historia Glessoburgensis cœnobij accuratè collecta perdocet Guenheram in sacro cœmeterio fuisse sepultam ad coniugis tumulum, & eius reliquias eodem tempore inuentas, quo & mariti. Confirmat hoc Syluester Giraldus Menenẽsis in Institutiõe Principis his verbis de Arturio loquens. Habuerat enim vxores duas, quarum vltima scilicet cum ipso sepulta fuerat, & ossa ipsius cum ossibus viri simul inuenta, sic distincta tamen, vt duæ partes

tes sepulchri versus caput, scilicet ossibus viri continendis, deputatæ fuissent: tertia verò ad pedes ossa seorsum muliebria contineret. Vbi & trica comæ muliebris flaua cum integritate pristina, & colore reperta fuit, quam vt monachus quidam auidè manu arripuit, & subleuauit, tota statim in puluerem decidit. Idem Giraldus similia refert in Speculo ecclesiastico. Potuit ille quidem cum autoritate aliqua de hac re loqui, quādoquidem tum temporis in flagranti Richardi Leonij regis Angliæ gratia confirmatus, venit ipso tempore inuenti sepulchri Glessoburgum, & oculatus testis, duce Henrico de Soliaco Henrici regis ex Adela nepote, & Richardi regis consanguineo, tunc Præside Glessoburgensi, postea episcopo Ventę Simenorum, omnia, quæ ad Arturium attinebant perdidicit. Attamen si hîc mihi liceret lîberè quæ sentio dicere, adfirmarem profectò longè certioris esse fidei ea, quæ de Arturij quam Guenheræ, sepultura traduntur. Nec tamen interim facio vim autoritati veterum scriptorum, vt & meam aliquando non deteriori tractet posteritas modo. Legūtur Glessoburgi in tumulo Lydij marmoris fabrè exculpto, & Arturio, iuxta ac Guenheræ posito, hij duo versiculi suum redolentes sæculū

Hic iacet Arturi coniunx tumulata secunda,
Quæ meruit cœlos virtutum prole fecunda.

Epitaphium Guenheræ

Sunt qui dicant Henricum Suinesium abbatem Glessoburgensem fuisse autorem versiculorum: nisi quis putet Henricum Blesensem aliàs Soliacensem in Suinesij degenerasse nomen, cuius tempore inuentæ & Arturij, & Guenheræ reliquiæ. Quid autem sibi velint Giraldus, & Henricus nomine vxoris secundæ

non satis hercle intelligo, quando non alterius hactenus, quod meminerim quàm Guenheræ nomen, aut memoriam audiuerim. Sed sit fides penes autores. Ex secundi versiculi hemistichio: virtutum prole secunda, meliorem fuisse Guenheram, quam fœcundiorem apparet, Neque hîc me latet Boethium scribere, acriter aliquando depugnatum fuisse inter Arturiũ, & Mordredum ad Humbrum fluuiũ, & Guenheram à Pictis in castris ibidem captam, ac postea mortuam, ac sepultam Horestiæ vico Angusiæ. Relinquo Hectorẽ Veremundi, & Turgoti obscurorum scriptorum fidei. Et fieri potuit vt illic alteri Guenheræ tumulus, non regine poneretur.

Hector Boethius

Inuentum Arturij sepulchrum.

INualescente Saxonum, â cæde Arturij potentia, & mox Pictis, ac Scottis strenuissimè profligatis, ac vltra vallũ Seuerianum abactis, cœperunt Saxones deuictorum Britannorum reliquias non adeò timere, & multo minus magnificere, contemnere apertè potius. Quare illorum gloria florere cœpit, Britannorum verò deflorescere: Ita tamen vt nec Saxones amusi quicquam penè de rebus inter ipsos, & Britannos eo tempore gestis scriptum posteritati reliquerint, nam quæ post Christum cognitũ, de primis Saxonũ victoriis scripta sunt, ex historia per ora vulgi, & accepta, et chartis tradita sunt, aut Britanni tot bellis attriti, operam scribendi iustam vllum historiæ impẽderint. Tantum extant

fragmen

fragmenta quædam Gildæ monachi Bannochorensis Britannos potius vellicantis, exagitantis, lancinantis, quàm vllo virtutum calculo adprobantis, vsque adeò vt conductus a l male dicendum thetor videatur. Hoc pacto res Britannica obscura per calamitatem bellorũ relicta est. Bardi soli musicis numeris, & illustri nobilium memoriæ conseruandæ studebant. Canebant illi ad lyram heroum facta inclyta. Profuit hoc studium mirificè cognitioni, tanquã per manus posteritati traditæ. Vnde equidem factũ est vt Arturij quoq; maximi nomen, fama, gloria vtcunq; conseruarentur. O factum bene.

Gildas Britan.

Bardi.

Si quid mea carmina possunt,
Aonio statuam sublimeis vertice Bardos,
Bardos Pierídum cultores, atque canentis
Phœbi delitias, quibus est data cura perennis,
Dicere nobilium clarissima facta virorum,
Aureaq; excelsam famam super astra locare.

Deuicerat Anglorum gentem, superis id permittentibus, Gulielmus Nortomannus, & iam imperium Angliæ peruenerat ad Henricum eius appellationis secundum nepotem ex Matildę filia Henrici Bellocle rici, filium verò Galfredi Plantageniste Andegauensis. Hic fines imperij prorogare modis omnibus studens ad Hibernię quoq; regnum animum adiecerat. Richardus Claranus Comes Striguliẽsis propter Vagam fluuiũ, vir & natalibus, fortunis, ac virtute splendidissimus petierat, ante à Deronutio Lagenię regulo rogatus, Hiberniam: qua expeditione tam fortiter se gesit, vt, proturbatis, fusis, ac victis regulo obaudientibus, famam, & gloriam immortalem, ac, si hoc quic-

Henricus Secundus

quam ad rem pertinet, opes etiam sibi comparauerit, accepta in vxorem Eua Deronicij filia, & ex asse hærede. Senserat Henricus rex Richardi Strigulienſis ſucceſſus, & ſiue eius inuidebat gloriæ, ſeu, quod veri ſimilius eſt, prædam tam opimi regni ambiebat, inter dixit, propoſito interim non contemnendo præmio, Richardũ Hiberniæ imperio. Prudens ille, percognito Principis cõſilio, iuri ſuo cedere. Interea Henricus comparata exercitus parte non minima in Cambriam peruenit reliquam conſcripturus, & inde recta à Meneuia in Hiberniam, cuius ſpe potiundæ totus conflagrabat, nauigare. Hæc dum agit, à Cambriæ regulis pro dignitate acceptus, in conuiuijs Bardos ad lyram concinenteis non ſine voluptate, interprete vſus, audit. Erat quidem vnus inter reliquos cognitione antiquitatis doctiſsimus. Is laudes, & inclyta Arturij facta, Henricum victorem futurum cum eo multis nominibus conferens, ita cecinit, vt aures regis mirificè & demulceret, & delectaret: Quo etiam tempore rex hoc præcipuè à Bardo didicit ſepultum fuiſſe Arturium Aualoniæ in ſacro cœmeterio. Vnde munificentiſsimè dimiſſo Bardo tanti monumenti indice, egit cũ Henrico Bleſenſi alias Soliacenſi nepote ſuo, qui tũ, aut paulo poſt ex abbate Bermundianæ inſulæ Præfectus Gleſſoburgenſis deſignatus eſt, vt diligentia exquiſitiſsima ſepulchrum in ſepto ſacri cœmeterij perquireret. Tentatum eſt aliquoties: & tandem magna difficultate inuentum, vltimis, vt quidam volunt annis Henrici ſecundi regis Angliæ, vt autem alij, quibus ego facilè aſſentio, principio imperij Richardi primi eius filij. De hac reliquiarum cum indagatione, tum inuentione

Henry 2. tempore inuentum ſepulchrũ Arturj, vel Richardi 1. tempore

uentione scripsere inter cęteros multos duo pręcipuè, quorum vnus erat monachus Glessoburgensis, sed no mine mihi ignotus: alter verò Syluester Giraldus. Ac cessisset porrò & Gulielmus Meildunensis testis ter tius vtrisque conferendus, nisi mors eum de medio ante inuentionem sepulchri senem abstulisset. Horum in primis testimonio vtar, & in præsentia monachi a nonymi verba huc adducam. Conditus fuit rex Artu rius sicut per regem Henricum secundum abbas Hen ricus didicerat, cuius consanguineus, & dudum fami liaris extiterat. Rex autem hoc ex gestis Britonum, & eorum cantoribus historicis frequenter audiuerat Ar turium sepultum fuisse iuxta vetustam ecclesiam in sa cro cœmeterio inter duas pyramides quondam nobi liter sculptas, ac in eius memoriam, vt dicitur, erectas. Fuit autẽ rex Arturius sepultus valdè profundè pro pter metum Saxonum, quos ipse frequenter expugna uerat, & quos ab insula Britannica prorsus eiecerat, & quos Mordredus eius nepos pessimus, contra ip sum primo reuocauerat, ne in mortuum etiam vindi cis animi vitio desęuirent, qui totam iam insulam post mortem ipsius iterum occupare contenderãt. Propter eundem etiam metum, in lapide quodam lato, tanquã ad sepulchrum, à fodientibus inuento quasi pedum sep tem sub terra: cum tamen sepulchrum Arturij nouem pedum inferius inuentum fuerit. Reperta est etiam crux plumbea non superiori, sed potius inferiori par ti lapidis inserta literas has inscriptas habens. HIC IA CET SEPVLTVS INCLYTVS REX ARTV RIVS IN INSVLA AVALONIA. Crucem autẽ extractam à lapide, dicto abbate Henrico ostendente,

prospeximus,& has literas legimus: Sicut autem crux inferius lapidi inserta fuit: sic crucis literata pars, vt occultior esset, versus lapidem versa erat. Mira quidem industria,& hominum tempestatis illius exquisita prudentia, qui corpus tanti viri, Dominiq; sui, præcipuè loci illius patroni ratione turbationis instantis, totis nisibus tunc occultare volebant Et tamen, vt aliquo imposterum tempore, tribulatione cessante, per literarum saltem cruci insertarum,& quandoque repertarũ indicia propalari posset, procurarũt. Sicut autem prædictus rex totum abbati prædixerat: sic Arturij corpus inuentum fuit, non in sepulchro marmoreo, vt regem decebat tam eximium, non in saxeo, aut Parijs lapidibus excíso, sed potius in ligneo ad hoc cauato,& sexdecim pedibus in terra profundo, propter festinã magis quàm festiuam tanti principis humationem, tẽpore turbationis id exigente.

Inuentio tu: mali Arturij.

Anno Domini. 1189. Quadam die locum cortinis circundans fodere præcepit. De hinc profunditate nimia à fossoribus exquisita, iam penè desperati sarcophagum ligneum miræ magnitudinis inuenerunt vndique clausum. Quo leuato, ac aperto, regia inuenerunt ossa, quantitatis incredibilis, ita vt os tibiæ à terra vsque ad medium crus in magno viro attingeret. Inuenerunt & crucem plumbeam altera parte sic inscriptã. HIC IACET SEPVLTVS INCLYTVS REX ARTVRIVS IN INSVLA AVALONIA. De hinc tumbam reginæ Arturio consepultæ aperientes, tricam mulieris flauam, & formosam miroq; artificio consertam inueniunt, quæ tacta ab illis in nihilum est comminuta. Abbas igitur, & conuentus suscipientes

corum

eorum exuuias cum gaudio in maiorem transtulerunt ecclesiam in mausoleo nobiliter exculpto intrinsecus bipertito collocantes: regium videlicet corpus per se ad caput tumbæ: reginam ad pedes scilicet in orientali parte: vbi vsq; in hodiernum diem magnificè requiescunt. Hoc autem epitaphium tumbæ inscribitur.

Hic iacet Arturus flos regum, gloria regni,
Quem mores, probitas commendant laude perenni.

Hucusque diligentissimè, simul & fidelissimè ex Glessoburgensi codice in præsentē hæc cōuertimus vsum. Sed quoniam videtur mihi epitaphiū nescio quid stridulum personare, & vitium sæculi parum eloquentis secum trahere, ac postremò breuius, & humilius esse, quàm vt tanto conueniat Imperatori, nos aliud sacrosanctæ doctorum memoriæ, & posteritati in eius laudem dedicauimus.

Saxonicas toties qui fudit marte cruento
Turmas, & peperit spolijs sibi nomen opimis.
Fulmineo toties Pictos qui condidit ense,
Imposuitq; iugum Scotti ceruicibus ingens:
Qui tumidos Gallos, Germanos quiq; feroceis
Perculit, & Dacos bello confregit aperto:
Denique Mordredum è medio qui sustulit illud
Monstrum, horrendū ingens, dirū, sęuumq; tyrannū,
Hoc iacet extinctus monumento Arturius alto
Militiæ clarum decus, & virtutis alumnus:
Gloria nunc cuius terram circumuolat omnem,
Athereijq; petit sublimia tecta Tonantis.
Vos igitur gentis proles generosa Britannæ
Induperatori ter magno assurgite vestro,
Et tumulo sacro roseas inserte corollas,

Officij

Epitaphium additum secundo sepulchro Arturi.

Lelandi Epitaphium quodis Arturio dedicat

Officij testes redolentia munera vestri.

Nunc oportunè prodit Syluester Giraldus ille oculatus inuentaram reliquiarum Arturij testis, & calculum his verbis suum commodè apponit. Huius autem corpus, quod quasi phantasticum in fine, & tanquam per spiritus ad longinqua translatum, neque morti ob noxinm fabulæ confinxerant, his nostris diebus apud Glasconiam inter pyramides duas in cœmeterio sacro quōdam erectas, profundius in terra quercu concaua reconditum, & signatum miris indicijs, & quasi miraculosis est inuentum, & in ecclesiam cū honore translatum, marmoreoq; decenter tumulo commendatum. Vnde & crux plumbea lapide superposito, non superius, vt assolet, sed inferiori potius ex parte infixa, quā nos quoque vidimus, namque tractauimus, literas has insculptas, & non eminenteis & extanteis, sed magis interius ad lapidem versas continebat. HIC IACET SEPVLTVS INCLYTVS REX ARTVRIVS IN INSVLA AVALONIA. Sequuntur & hæc ibidem. Cum autem & aliqua indicia corporis ibi inueniendi ex scripturis suis, aliqua ex pyramidibus impressis, quanquàm nimia vt plurimum antiquitate deletis: maximè tamē & euidentissimè rex Angliæ Henricus secundus, sicut ab historico cantore Britone audiuerat antiquo, totum monachis indicauit: scilicet quod profundè in terra per sexdecim pedes ad minus inuenirent, & non lapideo in tumulo, sed in quercu cauata. Ideoq; tam profundè situm corpus, & quasi absconditum fuerat, ne à Saxonibus post necem illius insulam occupantibus, quos viuens tantopere debellauerat, & ferè deleuerat, posset vllatenus inueniri. Et ob hoc

Syluester Giraldus oculatus testis sepulchri Arturiani inuenti.

1. Bardo

hoc literæ veritatis indices cruci impressæ interius ad lapidem versæ fuerunt, vt & tunc temporis, quod cõtinebãt, occultarẽt, & quandoq; pro locis, & temporibus id propalarent. Preterea & hæc quoque ibidem scribit. Sciendũ etiam quod ossa reperta corporis Arturij tam grandia fuerunt, vt & illud poetæ completũ in his uideri posset

Grandiaq; effossis mirabitur ossa sepulchris.

Os enim tibiæ ipsius appositum tibiæ longissimi viri, quem & nobis abbas ostendit, & iuxta pedem terræ illius adfixum largè tribus digitis trans genu ipsius se porrexit. Os etiam capitis tanquam ad prodigium, vel ostentum capax erat, & grossum, adeò, vt inter cilia, & oculos palmalem amplitudinem largè contineret. Apparebant in hoc decẽ, aut plura vulnera, quæ cũcta præter vnum, maius cæteris, quod hiatum grandem secerat, quodq; solum letale videretur, in solidam concreuerant cicatricem. Nunc si quem inuabit vel ipsa eadẽ, quæ modo recitaui ex Giraldo, vel his non admodum dissimilia repetere, legat eius librum Speculum videlicet ecclesiasticum, vbi duo huius materiæ capita elucent. Interim hîc habeo quod me tenet dubium. Nam Giraldus adfirmat sepulchrũ quercinum fuisse, quod vt falsum esse non statim pronũcio: ita insinuabo ea, quæ mihi contrarium vehementer suadeant. Primum alnorum ingentiũ numerus ibidem soli propicia quadam natura excrescentium. Tum præterea Australonianos tam ignaros rerum naturalium non fuisse puto, vt quercum crederent diuturniorem futuram in subhumida terra, quàm alnum aquaticam, & loci incolam. Qui de arboribus scripsère humidiuscula loca alnis,

& vlmis producendis lubenter attribuunt. Superest & scrupulus alter, qui, si ego quicquam rectè iudico, excussus semel error potius, quam scrupulus planè videbitur. Confirmat Giraldus inuentum fuisse Arturij sepulchrum inter duas pyramides in sacro Aualoniæ coemeterio, in qua opinione, vtpote testimonio antiquorum scriptorum confirmatus, et ego quoque sum. At tantum abest vt credam quicquam in illis exculptum, quod sepulchrũ Arturij, id quod agit Giraldus, indicet, exprimat, illustret, vt mihi nihil fiat minus verisimile. Si quicquã fuisset, quis illud quæso rectius, aut plenius Gulielmo Meildunẽsi, cui vni elucubratas eorundẽ tũ imagines, tũ inscriptiones debet posteritas omnis, explicuisset? At ille ibi ne Gry quidẽ de Arturio aliàs ab eo accuratè collaudato. Est equidẽ cõiectura probabilis Giraldũ penitus ignorasse quid inscripti onum pyramides continuerint, cum dicat literas præantiquitate deletas. Quin Giraldum virum alioqui sanè doctum, & magnum vetustæ cognitionis helluonem, omitto, alia, nec inutili prouocatus cura: nempe vt inuentum Arturij sepulchrum non modò duorũ, quos supra nominaui, suffragio, verum numero scriptorum iusto confirmem, stabiliem, denique tanquam ratum persuadeã. Quoq; id cõmodius fiat, puto conuenire causæ, vt singula illustrium virorum, serie quadam expedita, & lucida, testimonia altius repetam. Qua parte Claudius homo Gallus, vt lector intelligat fidem inuenti sepulchri vel ad exteros integram peruenisse, abundè magnus testis erit.

Anno D. 1117. Corpus incyti regis Britanniæ Arturij quod sexcentis, & amplius annis delituerat inuẽ-

tum

tum est in ecclesia D. Mariæ Giessenburiæ. Hic in annorum computatione aut autoris, aut, vt candidius interpretor, librarij incuria irrepsit mendum. Nam obijt Henricus secundus rex Angliæ circa annum à Christo nato millesimum centesimum nonagesimum, & inuentum est sepulchrum primis annis imperij Richardi eius filij. Chronica Persorana hæc referunt. Anno D. 1191. Sepulchrum inclyti regis Arturij apud Glasconiam, cruce plumbea super pectus nomen eius inscriptū declarante, repertū est. Ioannes Fiberius, qui & vulgo Beuer dictus, hæc breuissimè, & in transcursu scribit. Anno D. 1191. Inuenta sunt ossa Arturij Glesconiæ. Matthæus Parisius monachus Fani Albani ad ruinas Verolamij vrbis antiquissimæ Catieuchlanorum, sepulchri sic meminit. Inuenta sunt apud Glasconiam ossa famosissimi regis Arturij in quodā vetustissimo recondita sarcophago circa quod duæ antiquissimæ pyramides stabant erectæ, in quibus literæ exaratæ erant, sed ob nimiam barbariem, & deformitate, legi non potuerunt. Inuenta autem sunt hac occasione. Dum enim ibi effoderent vt quendam monachum sepelirent, qui huuc locum sepulturæ vehementi in vita desiderio præoptauerat, quoddam reperiunt sarcophagum, cui crux plumbea superposita fuerat in qua exaratum erat. HIC IACET INCLYTVS BRITONVM REX ARTVRIVS IN INSVLA AVALONIA SEPVLTVS. Locus autem ille paludibus vndiq; inclusus, olim insula Aualonis, id est pomorum insula est vocatus. Vt meritò autoritati Matthæi plurimum faueo, sic dolet aliquot voculas redundanteis eius accessisse orationi in inscriptione. Illud

Aualonis insula i. pomor, insula.

certè quod de monacho refert audiui ante planè numquam, nec vsq; adeò mihi fidem facit. Ranulphus Higedenus Castrensis meminit etiam Arturiani sepulchri. Alios data opera omitto ne numerum testium in re tam liquidò cognita, & recepta adfectasse videar.

Translatio reliquiarum Arturij.

MEmini me in epistola dedicatoria de exuuijs Arturij ter translatis locutũ. Quarum quæ prima fuit, quia non satis perspicuè per maius templum, quo scribunt principiò traductas fuisse, apparet, aliquid apertius, & lucidius lectori significabo. Didici à Glessoburgensibus monachis obseruatoribus antiquitatis sui cœnobij planè studiosissimis reliquias in magnam basilicam, quod opus in immensum beneficio Henrici Plantageniſtæ excreuit, fuisse à sacro cœmeterio translatas: at non eo tunc loco, quo nunc sunt positas. Porticus ad meridiem est, & sacellum, quo itur in gazophylacium. Hîc adfirmabant ossa aliquãdiu quieuisse. Deinde iterum translata fuisse in presbyterij sinus medios: qua temporis intercapidine, nouum, sublime, magnificũ sepulchrum ex marmore nigro, quale Lydium esse videmus, insolita quidem arte, & ingenio tum excisum, tum compactum est, de quo vnà cum translatione iã scribere superuacaneũ sanè esset, quando capite præcedenti de Inuento Arturij tumulo, ea comparent suo ordine omnia. Ad tertiã igitur nostra se cõuentat oratio, quæ tempore Eadwardi Longi regis

gis

gis Angliæ non modò maximi laudatoris, verum etiã admiratoris, penèq; cultoris Arturianæ famæ, facta est, relictis in sepulchro magnificentissimo, in quo prius conquiescebant, exuuijs omnibus præter Regis, & Reginæ cranea, quæ iussit foris seruari, gratum profectò nobilitati eo confluenti antiquitatis spectaculũ. Vtq; nunc tam nobile Eadueardi nunquam satis laudati facinus æternitate gaudeat, referã singula huc pertinentia ex archiuis Glessoburgensis monasterij fidelissimè desumpta, quorum & autor fuit idem monachus Glessoburgensis, cui cura ardẽtissima inerat Arturium iustis celebrare præconijs, & res ab eo gestas fide integra posteritati commendare. Non defuit scriptori ordo lucidus, aut ingeniũ. Sed ętas illa nec Græcam, nec Romanam familiarem habebant eloquentiã. Qualiacunq; ea sunt, vt ipse scripsit, ita ego ordine recitabo, illud interim oportunè expendens, non quàm elegantia, sed quàm digna, & quàm vera referat.

Anno D. 1176. Eadueardus rex Henrici tertij filius venit cum regina sua Glesconiam. Die verò Martis proxima sequẽte fuit rex, & tota curia acceptus sũptibus monasterij. Quo die in crepusculo fecit aperiri sepulchrũ inclyti regis Arturij, vbi in duabus cistis imaginibus, & armis eorum depictis, ossa dicti regis mirę grossitudinis separata inuenit. Imago quidem reginæ coronata, Imaginis regiæ corona fuit prostrata cũ abscisione sinistræ auriculæ, & vestigijs plagæ, vnde moriebatur. Inuenta est scriptura super his singulis manifesta. In crastino videlicet die Mercurij Rex ossa regis. Regina ossa reginæ in singulis palleijs precioſis reuoluta in suis cistis recludentes, & sigilla sua apponentes

nentes præceperunt idem sepulchrum ante maius altare celeriter collocari, retentis exterius capitibus vtiusq; propter populi deuotionē, apposita interius scriptura eiusmodi: Hæc sunt ossa nobilissimi regis Arturij, quæ anno dominicæ incarnationis. 1278. decimo tertio Calend. Maij, per Dominum Eaduardum regem Angliæ illustrem hîc fuerunt sic collocata, præsentibus Leonora serenissima eiusdem Regis consorte, & filia domini Ferrandi regis Hispaniæ, magistro Gulielmo de Midleton tunc Norwicensi electo, magistro Thoma de Becke archidiacono Dorsetensi, & prædicti regis thesaurario. Domino Henrico de Lascey Comite Lincolnię. Domino Amadio Comite Sabaudiæ, & multis magnatibus Angliæ. Hactenus monachus Glessoburgensis, cuius diligentia, memoria tā præclari facti immortalis facta est. I nunc Gulielme Parue, vnà cum Succenturione tuo, & fortiter pernega Arturium aliquando aut vixisse, aut vicisse. Me certè opinionis, immo erroris tui, nec participem, nec fautorem, sed neque ritualem habebis vnquam. Flagitium me hercle non modò flagris, sed grauissimo quoque supplicio dignum, vt quis gloriæ patriæ suæ deroget, Principibus de re publica rectissimè meritis suam inuideat famam, virtuti deniq; & factis vndecūque illustribus non assurgat. Spero equidem lectores candidissimi futurum, vt vos adiutores, cognita causæ tum æquitate, tum veritate facileis habeam, & gratiam pro officio erga rem publicam meo, quæ vestra est beneuolentia, humanitas, candor, magnam libenter relaturos. Hoc ego interim fretus omine omnem planè mouebo lapidem, vt noua comparata fortitudine, eaq;

confir

confirmatissima in harenam descendam debellaturus calumniatorum turbam laudibus Arturij importunè, molestè, inuidè obstrepẽtium. Sic etenim operi veluti colophonem addere omnino apud me constituí.

Conuulsio calumniarum temere adfirmantium Arturinm non fuisse.

Istorici certant, & adhuc sub iudice lis est, quo tempore Arturius floruerit. Atque hoc certamen ita excreuit, & inualuit, vt scrupuli de vniuersa historiæ fide, quæ eius res gestas prædicat, lectorum fibris nunc hæreant. Quin hæc tam imbecillis est calumnia, vt accurata non egeat responsione vlla. Valerius eum floruisse dicit tempore Zenonis imperatoris. Hector verò Boethius Iustiniani tempore, barbaris Italiam ocupantibus. Deniq; alij, alia scribunt, De tempore non admodum laboro, fuerit modò. Quanquam vel hinc tempus facilè colligitur videlicet ab imperio Aureliani Ambrosij, cuius et Paulus Diaconus mentionem facit. Dixerit forsitan aduersariorum aliquis. Qui factum est, vt Arturij non meminerit Paulus? Respondeo aliud egisse Paulum, quàm vt Britannos à Romanis tantum non derelictos anxiè celebraret. Nihil interim detrahit dignitati Arturij, aut historiæ, quòd ab eo non nominetur: cũ interim bona pars nobilium orbis totius silentio præmatur ab eodem. Illud magnum planè videtur habere momentũ, quod

Gildas

Gildas scriptor Britannus nihil prorsus de Arturio scribat. Sunt qui citent Gildæ testimonium in eius tũ gratiam, tum laudem. Sed ille quidem fictitius est Gildas, & blattis, & tineis ad Isidis vadum in bibliotheca Maridunensi prædæ expositus. Gildas à Polidoro ędi tus, fragmentum indubiè Gildæ veteris, sed mancum, luxatum, & mutilum, vsque adeò, vt, si iam vitæ resti tueretur, vix fœtum agnosceret parens. Scripsisse eũ libros constat titulo Cambreidos, inuentos octuagin ta, & amplius ab hinc annis in Hibernicis insulis, & in Italiam traductos. Vt sit historia Gildæ integra: qui potuit de Arturio quicquam rectè tanquam oculatus testis pronunciare, cum ipsemet dicat se natum fuisse anno Badonici belli, quod Arturij victoria, & quidẽ clarissima, teste Nennio, fuit. Hostis colligit. Gildas nullam prorsus Arturij mentionẽ facit: ergo non fuit. Arguta planè collectio, qualis & hæc. Gildas nõ me minit Aruiragi, Lucij, aut Cõstantini Magni, proinde non fuerunt. O nouum dialectices acumen. Et tamen hoc tam infirmo corroboratus, vt sibi quidẽ videtur, argumento, palmarium facilè se adeptum arbitratur. Hoccine est Italicum acumen? Profectò iam ægre vl terius non patiar dici Vltramontanus. Et planè.

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currũt.

Scio interim quid Cambrici scriptores de Gildæ silen tio, quantum ad Arturium pertineat, sentiant: videli cet Hoelum Gildæ consanguineum ab Arturio occi sum causam neglecti eius nominis fuisse. Sed nolo hu ic inniti præsidio: bellum potius cũ eo gesturus, quòd hac labe suos Britãnos ingratus, ac idem parum pru dens, ne dicam impius, asperserit. Britanni nec in bello

fortes

fortes, nec in pace fideles. Nisi profectò viderer adfectui, aut stomacho indulgere, ipse in Britannomastigem ferrum, & quidem acutum animosè stringerem. Sed impetum temperabo meum, aliunde propugnatores in medium fortissimos adducturus, ne adfectus vim fecisse meus alicui videatur. Sylvester Giraldus in topographia Cambriæ promittit responsurum se huic Gildæ calumniæ in Britannica topographia, quē librum eum olim scripsisse non dubito, sed nostris tēporibus nullo, quod ego sciam, loco extat. Quid interim scribat secundo libro de Cambriæ descriptione in medium proferam. Sed quandò Iulius Cæsar, qui tantus erat, quantus & orbis, sub Cassiuallano duce,

Territa quæsitis ostendit terga Britannis.

Nunquid non fortes fuere? Quid etiam quando Bellinus, & Brennus Romanum imperium suis addidère victoriis? Quid Helenæ nostræ filij Imperatoris tempore Constantini? Quid Aurelij Ambrosij regno, quem & laudibus Paulus Diaconus effert? Et Arturij nostri famosi tempore quanti fuere?

Iosephus Iscæ Domnoniorum alumnus in Antiocheide sic canit.

Inclita fulsit
Posteritas ducibus tantis, tot diues alumnis,
Tot fœcunda viris, premerent qui viribus orbem,
Et fama veteres. Hinc Constantinus adeptus
Imperium, Romam tenuit, Byzantion auxit.
Hinc Senonum ductor captiua Brennius vrbe,
Romuleas domuit flammis victricibus arces.
Hinc & Sæua satus, pars non obscura tumultus
Ciuilis, magnum solus qui mole soluta

Iosephus Iscæ.

Obsedit, meliorq; stetit pro Cæsare murus.
Hinc celebri fato felici floruit ortu
Flos regum Arturus, cuius cum facta stupori,
Non micuêre minus, totus quòd in aure voluptas,
Et populo plaudente fauus. Quæcunque priorum
Inspice. Pellæum commendat fama tyrannum.
Pagina Cæsareos loquitur famosa triumphos.
Alciden domitis attollit gloria monstris.
Sed nec pinetum coryli, nec sidera solem
Aequant. Annales Latios, Graiosq; reuolue.
Prisca parem nescit, æqualem postera nullum
Exhibitura dies. Reges superemínet omneis
Solus, præteritis melior, maiorq; futuris.

Quàm hæc non respondeant Gildæ titulis prudens lector abundè videt, & sentit laudes Arturij prius in medium adductas, huic loco tam bene conuenire, vt necesse penè habeam eas repetere, nullo, vt spero, meo vitio, vestra, si verè iudico lectores, voluptate plurima. Habent enim versus præcedentes suum genium victurum quidem illum. Tum præterea concinnitate quadam apta, elegantia pura, maiestate iusta, ita tersis adblandiuntur auribus, vt decies repetiti nisi me vehementer fallit meus adfectus, perplacebunt. Ponticus Virunnius homo Italus, philobritannus tamen, Polydoro Italo meritò iratus hęc intonat. O admirabile tũc genus Britonum, qui eum, Cæsarem intelligit, bis in fugam expulerunt, qui totum orbem submiserat occidentis: cui quasi totus mundus postea nequiuit resistere, illi etiam fugati resistunt, parati mortem pro patria, & libertate subire. Hinc ad laudem eorum canit Lucanus de Cæsare.

Territa

Territa quæsitis ostendit terga Britannis.

Hic si multitudine testimoniorum potius, quàm solida rei veritate niterer, possem & Ioannis Annæuillani versiculos ex Architrenio libello argutè canoro de fortitudine Britannorum desumere. Sic enim importunè in Britannorum iustas laudes obstrepentiũ os præstructo occluderem uallo. Sed videor mihi pluris, quam conuenit, oblocutores istos facere. Dispereant, & inuidia rumpantur sua: quando Britannicus honor per huiusmodi tenebriones nec stat, nec cadit. At interim, ne non satis promissi memor videar, rursus repeto harenam, vim argumentorũ ab aduersarijs cõparatam infirmaturus. Scriptores, inquiunt, Romani non fecerunt mentionem Arturij, quare verisimile est eum non fuisse. Si nihil sit verum, nisi quòd ex Romana constet autoritate, male consultum esset historiæ vniuersi orbis. Infinita vis rerum memorabilium, & nobilitatis pendet potius ab incolis oculatis domi testibus, quàm ex incerta exterorũ relatione. Romani autem vniuersum penè orbem seruum reddiderunt, & scriptores apud eos nati, & educati sua facta vel admirabilia eloquentiæ innixi studio fecerunt. Cæterorum verò facta vel ita obscurabant, vel eleuabant, vt nulla penè facerent. Agebatur enim vt elegantissimè, non autẽ verissimè causam dicerẽt. Talia pingebãt in charactis, qualia sperare potius à prudentissimis Ducibus, quàm facta videre liceat. Nec mirũ planè est quòd de Arturio nihil memoriæ prodiderint. Gothi eo tẽpore Italiam inuaserant, & barbaries pro eloquentia inuecta, vsque adeò, vt literis honor rarus, præmia rarissima decernerentur. Et res non per scriptores, sed

per bellatores agebatur. Quarè si quid certi de Arturio, illud potius à Britannicis scriptoribus qualibuscunq;, quam ab infantia, & ignorantia Romanorũ eo tempore nõ modo à scribendi functione declinantiũ, verum etiam de sua, relictis alijs rebus omnibus, calamitate multis quotidie modis irruente cogitantium. Subinfert alius vaniora esse in historia Arturij, quàm vt à maturo, & sapiente facilè admittantur. Si de illa sentit, quæ à vulgo Italicè, Hispanicè, Gallicè, & Anglicè legitur non admodum contendo. Quanquam meminerit æquus lector idem factitatum, & in historia circumforanea Caroli, Rolandi, Gotthofridi, Guidonis, & Bellouesi, vt alios omittam multos. Nec inde tamen eorum nomina, aut veræ fides historiæ, sublata. Non est nouum fabulosa veris miscere, studio certè hoc quodam factum, vt scriptores plebem simplicem admiratione quadam detinerent, auditis rerum miraculis. Sic Hercules, sic Alexander, sic Arturius, sic Carolus laudati. At alia longè ratio est Arturianæ, quã ego complector, historiæ. Nam quæ non constant ratione temporum, quæ non sunt probabilia, quæ non subsidiaria autorum fide cohærent, quæ non longo seculorum vsu, & doctorum suffragio sunt recepta, & comprobata, non temerè admitto. Fuit multis ab hinc annis magna contentio Graio autori, vt opinor, Scalę chronicorum cum hac calumniatorum turba. Illi obiectus Beda qui silentio magno Arturium præterijt. Cui ille sic argutè, seuerè, prudenter respondet. Forsitan repudiauit homo sanctulus Principem ex adulterio natum. Fieri etiam potuit, vt auditis aliquot Bardorum de eo vaticinijs, animum ab vniuersa deflexerit

histo-

hiſtoria. Sed illa nec fidem addunt, nec adimunt. Illud veriſsimũ Bedam virũ alioqui bonũ, & doctũ gloriã Britannici nominis non ſolum leuem facere, ſed & conẽnere quoque. Nam inter illos, & Saxones de imperio Britãniæ agebatur. Romanus põtifex Anglo-ſaxones in imperio peſsimè parto cõſeruare ſtudebat. Britanni hoc nomine male eius capiti precari. Ille Saxones odio quodam rurſus in eos armare. Quas igitur laudes potuerũt Britanni à Saxonicis ſperare ſcriptoribus? Frigidas planè, aut nullas. Adde huc, quod & Beda rerum ante tempora Gildæ Britannicarũ ignarus vt plurimum erat: adeò vt nec coronarij operis trophæum ſpectabile ad Ambroſiam vel de fama nouerit. Credibile eſt calamitatem bellicam, quæ eccleſias vna cum bibliothecis exhauſerat infinitis clara vetuſtatis monumenta abraſiſſe. Vnde ſcripturienti de antiquitate Britannica occultiſsima pleraq; omnia. Sunt qui putent multa in Armoricam translata, quanquam & ab illa pauciſsima hac ętate ſperanda, præterquàm quod in exemplaribus vetuſtiſsimis de vitis ſanctorum è Britannia eò cõmigrantium pauca extent, ſed quæ lucem obſcuris adferant. Gulielmus Paruus Brillendunenſis in prologo hiſtoriæ ſuæ ſic fulminat. Galfredus hic dictus eſt, cognomen habens Arturij, qui diuinationum illarum nęnias ex Britannica lingua tranſtulit, quibus, vt non fruſtra creditur, ex proprio figmento multa adiecit. Hæc ille per ſtomachum, & cõtemptum. At ego illi fruſtra creditur, occinam vel perpetuò, niſi id rationibus potius, quàm nudis probet verbis. Satis ſuperq; ſcio multas fabulas, & vanitates per vniuerſam ſparſas eſſe Britannicam hiſtoriam.

Sunt ibi tamen, si quis penitius inspiciat, talia, qualia magno desiderarentur antiquæ cognitionis incõmodo, & quæ à Gulielmo lecta, potius quàm intellecta, nullum præ se tulerunt cõmodum, Rursus apponam & aliud eiusdem honorificũ scilicet, non modò de historiæ interprete, verũ etiam de Arturio ipso testimonium. Liquet à mendacibus esse conficta, quæcunque de Arturio, & Merlino ad pascendum minus prudentium curiositatem homo ille scribendo vulgauit. Vt sexcenties obganniat: fuit quidem Merlinus vir in rerum naturalium cognitione, & præcipuè in Matheſi vel ad miraculum vsque eruditus: quo nomine Principibus eius ætatis meritò gratissimus erat, longèq; alius, quàm vt se putaret subijciendum iudicio alicuius cucullati, & desidis monachi. Sed Arturiũ, & Merlinum, illum fortiorem, hunc eruditiorem, quàm vt plebis vel dicacitatem, vel importunitatem curent, omittam. Illud, quod monachus monacho etiam mortuo inuidet mihi iniquissimum videtur. Poterat Gulielmus Paruus maiorem à viuis, quàm mortuis speraſſe victoriam. Hoc interim in lucro esse deputabat ferire non repercussurum. At si quicquam manes de humanis rebus sciunt, persenserit adeò ſr non reportasse victoriam à Galfredo præter æquum, & honestum exagito, vt eius de vulnere sibi perpetuum vulnus contraxerit, & sanguinem. Nec est quod Vrbinatem medicum adfuturum speret, cum & ipse interim languidus periti cura vehementer indigeat. Supereſt & aliud uulnus, quo Gulielmus putauit se Galfridum uel iugulasse. Sic enim insurgit. Nec unum quidem archiepiscopũ unquã habuêre Britones. Hoccine apud Brigantes

gantes didiciſti? Aſſerius Meneuenſis, olim Alfredi Magni regis Angliæ præceptor aliud me docuit his uerbis in libro Annalium ſuorum. Qui ſepe depredabatur, Hemeidum regulum intelligit, illud monaſterium, & paroeciam S. Degwi id eſt Dauidis, aliquando expulſione antiſtitum, qui in eo præeſſent, ſicut & nobis archiepiſcopum propinquũ meum, & me aliquando expulit ſub ipſis. Giraldus refert, & fide optima, Dubricium Iſcanum archiepiſcopum fuiſſe. Eſt enim Iſca Demetarum vrbs nobiliſsima, & antiquiſsima propter ripas fluminis eiuſdem nominis ſita, quæ & Legionum ciuitas à Romanis dicebatur. Translata idem Meneuiam dignitas, vbi ſanctiſsimus, atq; idem doctiſsimus Dauid archiepiſcopi enituit dignitate. Sampſon clariſsimæ vir memoriæ archiepiſcopus Meneuenſis. Ictericiam peſtem fugiens, Armoricam petijt: vnde origo Dolenſis archiepiſcopatus. A tempore autem Sampſonis, vſque ad Nortomannorum de Cambria victorias, epiſcopi Tranſabrini omnes tanquam à ſuffragijs conſecrati ſunt à Meneuenſi primate ſuo, qui mordicus ius omne ſuum, ceſſante pallio, retinuit. Apparet etiam ex Dialogo Sylueſtri Giraldi Canonicos Meneuenſes tempore Dauidis epiſcopi, qui Bernhardo ſucceſsit egiſſe cum Richardo Magno Cantiorum archiepiſcopo, coram Hugutione Cardinale, de Metropolitano ſuæ eccleſie iure, de quo & ipſe Giraldus poſtea electus in epiſcopũ Meneuenſem Romæ ſolicitè tractabat. Atq;, vt antiquiora repetam, Ptolemæus Lucenſis, qui vitas Romanorum pontificũ ſcripſit, in Eleutherio narrat vt tres Britanniæ Protoflamines conuerſi ſint in totidem archiepiſ

chiepiſcopos Londinum Trenouantum, & Eboracū Brigantum hac indubiè ſplendebant dignitate. Vbi igitur ſedes tertiæ? vbi? niſi in Cambria. Qua parte, vt ego ſileam, teſtis & quidem luculentus eſt Trittemius in Compendio annalium. An non pudeat Gulielmū Paruum præceptorem tam vana Polydoro diſcipulo longè eo eruditiori inculcaſſe? Ecce autem aliud ex alio malum. Acceptus error vſque adeò multos iam infecit, vt vix vllo helleboro, etiam ſi Anticyrā peterēt, malum medicabile. Et tamen interim coguntur, neſcio qua violenta autoritate, de præceptore bene ſentire. Duras eſſe has partes ego prædico. Præceptoribus profectò meis omnia felicia opto. At cum de veritate, & fide cauſæ agitur adfectus erga illos planè nullus, non certè ſi mox ſcirem eos capiundos eſſe mihi vel hoſtes omneis.

Peroratio.

HActenus lectores humaniſsimi Arturium ſuis expreſsi coloribus, non ſine diligētia, labore, ac ſtudio deniq; propenſo: at interim an pari eloquētia, gratia, & felicitate, candidorum, iuxta ac eruditorum ſit iudiciū: Nam ego probè noui, quàm mihi ſit curta domi ſupellex: quo nomine nihil quicquam mihi vendico, temerarius planè, & parum prudens ſi id cōmitterem. Tantum uolui in re honeſta periculum ingenij facere, hiſtoriæ laboranti opem ferre, gloriam patriæ, inuidia interceptam, & ſeruam inſidijs maleuolorum,

libertati

libertati candidè restituere. Scio futurum, vt insultent aduersarij potentissimi. Vincant potentia, modo veritas nostra sit. Imitabor generosam palmam, quę onerì pressa cedit nunquam. Sed neque in præsentia pro munere quicquam ambio. Adsit vestra humanitas, beneuolentia, gratia: certè omnia adesse meritò crediderim. Accedet vnà quoque ad cumulum dextera promptitudo, expedita alacritas, ignescens etiam per virtutem impetus non solum ad similia, verum ad maiora quoque exhibēda, quæ doctas excitent aures, excitatas longum detineant, detentas veluti torrente quodam voluptatis secum ad amœna deducant. Et hæc mihi omnia, vestro fretus candore, auxilioq́, in spem planè erectissimus facilè polliceor. Vestra quidem mea tota quanta est Musa: nec alio vsquā quàm ad vos, & publicā tendit vtilitatem. Absurdum plebi seruire, at vobis perpetuam præstare operam, non procul à regno est, quale merito vel Alexandrino præferam. Quid enim ille amplius ex tantis opibus, fortunis, ditionibus sibi moriens integrum conseruauit, præter famam. Hanc, licet multis calculis exemplo inferiorem, per vos partam tamen ita solicitè promouebo, vt noctes, atque dies vestræ inuigilet commoditati, ac tandem excussis tenebris ignorantiæ crassissimis quidem illis, lumen antiquitatis Britannicæ diffusis latè radijs eluceat. Viuete, & valete bonarum literarum fautores candidissimi.

L

ARTVRIVS REDIVIVVS.

OPtima spes rerum mœstos solata Britãnos
Sorte reuicturum promisit, & omine læto
Arturum, obscuro lucem qui redderet orbi.
Tempus adest. Victor prodit rediuiuus in auras,
Festa triumphali redimitus tempora lauro.
Hoc quoque ueridici uates cecinére futurum.
Martia cæruleos repetit sic palma Britannos.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

COntulit Hectoreis arguta uoce triumphis
Eduerdũ Viduus doctissimus ille Nigellũ,
Et facti pretium tulit immortale poëta.
Impetus hinc crescens animi generosus honesti,
Me iubet Henrici titulos extollere magni,
Et conferre quidem multis uictoribus unum.
Inter quos præstans Arturius eminet heros,
Sæpe Caledonios qui Scottos, quiq; superbos
Perdomuit Gallos indicti fulmine belli.
Præstitit hæc eadem, longè & maiora supremus
Henricus, felix Octaui nomine uictor.
Castra puellarum cecidére. Bononia fracta est
Adque suos redijt patriæ pater almus, & idem
Commissi sceleris uindex Arturius alter.
Nunc superest uictis tristissima mortis imago,
Et sua fata uocant Scotti, Moriniq; sinistra.

Elenchus antiquorum nominum.

ABrinus ab Abro Britãnico vocabulo, quod ostiorum in fluminibus nomen est. Ab hac appellatione nomẽ duobus æstuarijs totius Britanniæ maximis inditum est, quorum vulgus scriptorum unum Sabrinam, alterum uerò Humbrum barbarè, et corruptè uocant.

Alaunus frequens fluuiorum nomen, Britannicè Alaun, Saxonice Aile, cuius & appellationis tres sunt in Corinia.

Ambrosia vicus nõ incelebris Vilugianæ prouinciæ propter trophęũ coronarij operis sepultura nobiliũ illustre, Aurelianus Ambrosius originẽ loco dedit. Nostra ætas vicum Saxonicè Ambresbyri appellat.

vide matth. Pa. Wrt fa. 175. Supra fa. 44

Armorica nunc Britannia continentis sic dicta quòd littoralis. Sonat enim super mare.

Aualonia. Britannicè Inis Aualon, Latinè insula pomifera. Dicitur præterea Britannicè Inis witrin à vitreo aquarum vicinarum colore.

Badonicus mons, Britãnicè Cair badon. Ptolomęo Græco Thermæ, Antonino Latino Aquæ solis, alijs quoq; Balnea. At illud parũ appositè, cũ balnea humana caleant industria. Badonicus mons miserè à Polydoro quæsitus, at non inuentus, apud Brigantes inter montes Blachemorinos.

Supra fa 110 - 111

Brigãtes qui nũc Eboracẽses, & à Saxonibus partim Deiri. Boethius Scottus strenuè dormitat in hac parte Brillendunũ, vulgò Bridlington, oppidulũ, et portus Isurouicanæ aliàs Eboracẽsis prouinciæ. Locus quidẽ olim illustratus à Gualterio Gisbrithi Gãdauẽsis filio.

supra fa 138

Caledo-

Caledonij dicti à Romanis Britāni Caledoniæ syluæ incolæ, quæ magnā Scotiæ partē olim penetrauit.

Clarus fons, Saxonicè Shirburne, nomine quidem apposito, vocatus. Aldelmus doctissimus episcopus sedem ibi posuit Inæ regis Visisaxonum liberalitate.

Supra fo. 274. Camaletum castrum olim magnificentissimum in ipsis Murotrigum limitibus. Britannicè Camalete, aliàs Cairmalet.

Supra. fo 39. Catyeuchlani celebres Ptolomęo, quorum ciuitas prima Verolamiū Romanis nota scriptoribus. Erāt in primis Chiltrenicorum montium cultores.

Corinia vulgò Cornewalle à Corino palestrita sic dicta

Domnonij, vnde & nunc corruptè Deuonia regio occidentalis. Hæc & a quibusdam Damonia dicitur.

Doris, Britannicè Dour, corruptè Douer, portus olim celebris.

Duria à Duro flumine præterlabente, vulgò Dorsetshire.

Durouernum Cantiorum metropolis, Saxonicè Cantrewarbyri.

Fontanus à fonte deriuatum. Fontes numero multitudinis vrbs clara in ipsis Mineratiorum montium radicibus sita, quæ Saxonicè welles appellatur. Ab Ina autē rege loci illustratore Fontanetum, at antiquitus à Theodoro regulo Theodorodunū dicta est.

Fontanetū opp. Welles.

Gessoriacum, nunc mutato nomine Bononia. Non defuerunt qui Iccium portum, qui Sclusam, qui Grauelinum pro Gessoriaco posuerint. At frequens recentiorum imperatorum, addo hoc etiam & veterum trajectus à Bononia in Britanniam breuis, vt nihil interim

rim de Ammiano Marcellino, charta Militari, Peutingero, aut Beato Rhenano loquar, aliud mihi planè persuadent.

Glessoburgus, Saxonicè Glessenburgh à paludum aquis cæruleum referentibus colorem nomen retinet: vnde & Dugles nigrocæruleus.

Giruij, qui & Fennicolæ partim Grantaniam, partim Venantodunia m, partim etiam Hollandiam Lindisinam, & limites orientalium Anglorũ incolebant.

Granta vrbs olim notissima, & à scriptoribus tum Britannicis, tum Saxonicis celebrata, videlicet Felice, & Beda. Britanni hanc sua lingua Cairgrant à fluuio vicino vocabant, Saxones verò à ponte constructo Grantebridge, nunc corruptè Camebrige.

Isca, Britannicæ Cairwiske, quæ & ciuitas Legionum propter Iscam fluuium à Nigro Cambriæ monte in Ventaniam inferiorem illam defluentem.

Iscalis vrbs antiqua Murotrigũ, quæ Saxonicè ab Iuelo fluuio Iuelceſtre, cõtractè verò Ilceſter dicitur. Iuchy fl.

Isidis vadũ, Saxonicè Ouſeford, corruptè Oxford.

Lindocollinum à Lindo fluuio, & colle edito nomen traxit, vnde aliàs & Lindisipharos à specula. Lindum nomen vrbis antiquum.

Lindisfarna Saxonicè Halig Eilande propter littus orientale.

Morini quasi maritimi dicti gens Galliæ Belgicæ.

Murotriges, qui & Somurotriges vulgò Somersetshire menne. Moridunum vulgò Somerton vrbs olim clara Murotrigum.

Meildulphi curia nomen à Meildulpho Scotto literatissimo accepit. Ante enim Britannicè Cairbla-

don vrbs dicta est.

Minerarij, montes altissimi Somariæ, vulgò Minedepe hilles.

Nouus burgus vicus Brigantum disparatus ab Eboraco plus minus decem passuum millibus, notoq; illustris Molbreiorum monumento.

Ochis amnis

Ochis Anglicè Oukey amniculus in fabuloso specu Minerarij montis oriens.

Strigulia nunc Chepestow. Antiquum nomen, vt ego colligo, à fluminis Vagæ alueo vicino inditum.

Simeni Southampton

Simeni, meo iudicio, olim fuerunt, qui nunc Auoniani ad meridiem.

Tamar fl

Tamar flumen disterminans Corinios à Domnonijs.

Vaga fluuius Limonio oriens in monte, Britannicè Gowy.

Venta Simenorum ad differentiam Ventæ Belgarum, Ventę Icenorum, Ventæ Sylurum. Crediderim Sylures à syluarũ vmbris, quas frequentabant, fuisse dictos.

Sylures a Sylnarum umbris

Vilugia, Anglicè wilugshire, corruptè wileshire.

Verouicum, Saxonicè werenwike, vulgo werwike.

Verolamium à fluuio vicino indubiè nomen sumpsit. Saxones hanc dixêre à publica via Veteliniana wethelingcestre. Nunc emporio nomẽ Fanũ Albani.

Venantodunum id est venatorum mons Saxonicè Huntendune.

ERRATA.

Typographus frequentiusculè errauit tum in vocula-tionibus, tum notulis incisionum, quas vel temerè sub duxit, vel præfixit. Hîc reliqua suis detorta locis in or dinem accuratè rediguntur.

In epistola numcupatoria linea. 16. lege collaudant, Addenda & hæc nomina catalogo externorum auto-rum. Ptolemæus Lucensis, Tritemius, Volateranus, Philippus Bergomas.

Folio primo facie. 2. linea. 15. lege repetere. Folio 4 facie 2 linea 16, lege pressisset. Fol. 7 facie prima linea 5, lege & te tua. Ibidem versa pagella linea 13, lege com-minus. Folio. 10. prima facie linea 23, lege stabulantur. Ibidem facie secunda, linea 16, lege maiestate. Folio 12 vltimi tres versus terminandi, argento, tum, me. Folio 14 facie prima, linea 13, lege & pro est. Ibidē linea 19 le ge cōsonantius. Fol. 18 facie prima, linea 13, lege liquet. Folio 19 facie secunda, linea 12 lege magnum. Ibidem linea 29 lege accipit, & linea 30, lege montibus, linea 31 lege concluditur. Folio 25 facie secunda, linea vltima, lege vllam. Folio 27 facie prima, linea 8 lege, Conditus hîc fuit. Fol. 28 facie prima, linea 12 lege personare, & ibidem linea 19 lege pro condidit contudit. Fol 29 pri-ma facie linea 26 lege propitia. Fol 31 facie prima, linea 30, lege pallijs. Fol. 35 facie prima, linea 4 lege contem-nere. Fol. 36 facie prima, linea 13 lege inde pro idem. Et ibidem, linea 14 lege pro dignitate, autoritate.

Impressum Londini apud
Ioannem Herford.
Anni 1544.

BRITISH MUSEUM